

TALLINNA TEHNIKAÜLIKOOL

Majandusteaduskond

Ärikorralduse instituut

Ettevõtluse õppetool

Kristi Torim

**EESTI STRATEEGILISE KAUBA KONTROLLSÜSTEEM
ETTEVÕTLUST TOETAVA MEETMENA**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dotsent Rünno Lumiste

Tallinn 2014

Olen koostanud töö iseseisvalt.

Töö koostamisel kasutatud teiste autorite töödele,
olulistele seisukohtadele ja andmetele on viidatud.

Kristi Torim

(allkiri, kuupäev)

Üliõpilase kood: 072741

Üliõpilase e-posti aadress: kristi.torim@gmail.com

Juhendaja dotsent Rünno Lumiste:

Töö vastab lõputööle esitatud nõuetele

.....

(allkiri, kuupäev)

Kaitsmiskomisjoni esimees:

Lubatud kaitsmisele

.....

(ametikoht, nimi, allkiri, kuupäev)

SISUKORD

ABSTRAKT	4
SISSEJUHATUS	5
1. RIIGI SEKKUVAD MEETMED MAJANDUSES	7
2. EESTI STRATEEGILISE KAUBA KONTROLLSÜSTEEM	9
2.1. Ajalugu ja taust	9
2.2. Seadusandlus	11
2.3. Kontrollitavad kaubad ja veod	14
2.4. Eriload, menetlused ja otsustusprotsess	17
2.5. Ettevõtjad	20
3. METOODIKA	24
4. STRATEEGILISE KAUBA KONTROLLSÜSTEEM ETTEVÕTLUST TOETAVA MEETMENA	26
4.1. Meetme tüübid - toetavad meetmed strateegilise kauba valdkonnas	26
4.2. Meetmete vajadus - strateegilise kauba kontrolli statistika	30
4.3. Meetmete mehhanism - strateegilise kauba kontrollsüsteem	32
4.4. Meetme sihid - strateegilise kaubaga seotud ettevõtjad	35
4.5. Meetmete mõju - strateegilise kauba kontrollsüsteemi mõju ettevõtjale	40
4.6. Hinnangud ja ettepanekud	43
KOKKUVÕTE	46
VIIDATUD ALLIKAD	48
SUMMARY	51
LISAD	52
Lisa 1. Eksportikontrolli režiimid ja nende osalisriigid	52
Lisa 2. Muutused Eesti strateegilise kauba regulatsioonis 1994-2012	54
Lisa 3. Sõjalise kauba vahendajad – ettevõtjad	55
Lisa 4. Eesti Kaitsetööstuse Liidu ettevõtjad	56
Lisa 5. Strateegilise kauba kaubavahetuse statistika 2004-2013	58

ABSTRAKT

Käesoleva töö eesmärk oli uurida Eesti strateegilise kauba kontrollsüsteemi ja seotud ettevõtjaid, et leida, kuidas see mõjutab ettevõtjaid, kas tegemist on ettevõtlust toetava meetmega või kuidas seda selleks kujundada. Sellest uurimisprobleem - kuidas strateegilise kauba valdkond ettevõtjat mõjutab. Uurimisküsimus - kuidas kohandada strateegilise kauba valdkonda kujundamiseks sellest nii ettevõtja, kui riigi jaoks sobiv ettevõtlust toetav meede.

Eesmärgi saavutamiseks uuriti kõiki olulisemaid strateegilise kauba valdkonnaga seotud aspekte: kontrollsüsteemi ja selle toimimist, statistikat, valdkonnaga seotud ettevõtjaid ja tegevusvaldkondi ning strateegilise kauba kontrolliga seotud riiklikke meetmeid ja nende mõju ettevõtjale strateegilise kauba kontrolli valdkonnas.

Uurimismeetoditest kasutati empiirilisi-teoreetilisi meetodeid. Andmekogumise meetoditest kasutati vaatluse meetodit, andmetöötlusmeetoditest kasutati näitajate arvutusi. Tulemuste tõlgendamise meetoditest kasutati analüüsi ja tulemuste tõlgendamise meetodeid.

Uurimistöö tulemusel selgus, et Eesti strateegilise kauba kontrollsüsteem poliitiliste ja majanduslike huvide keskpunktis. Tegemist on ettevõtlust piirava meetmega, mille kõrval on ka mitmeid ettevõtlust toetavaid meetmeid. Kaubavahetus ja huvi valdkonna vastu on olemas, seega tegemist on olulise valdkonnaga. Täna ei ole kontrollsüsteem ettevõtlust toetav meede, kuid selleks saamiseks on kõik vajalikud meetmed olemas, vaja on neid paremini suunata, saavutamaks nii ettevõtjale, kui riigile parem tulemus.

Töö tulemusi saab valdkonna edasiarendamise eesmärgil arvesse võtta.

Võtmesõnad: strateegiline kaup, piiravad meetmed, kontroll, ettevõtlus, kaitsetööstus, riiklikud meetmed, ettevõtja

SISSEJUHATUS

Käesoleva töö eesmärk on uurida Eesti strateegilise kauba kontrollisüsteemi ja seotud ettevõtjaid, leidmaks, kuidas see mõjutab ettevõtjaid, kas tegemist on ettevõtlust toetava meetmega või kuidas seda selleks kujundada.

Strateegilised kaubad on relvastuse ja massihävitusrelvadega seotud kaubad, mille piiriülestele vedudele on kehtestatud riiklik kontrollimehhanism. Kontroll põhineb rahvusvahelisel ekspordikontrolli süsteemil ning on vajalik riigisisese ja rahvusvahelise julgeoleku tagamiseks. Strateegilise kauba kontroll on relvastuskontrolli praktiline mõõde. Ettevõtjale on tegemist ettevõtluspiiranguga, kuid riigile on see ühelt poolt rahu ja julgeoleku tagamise küsimus ning teiselt poolt äärmiselt vajalik kaitsetööstuspoliitika meetmena. Seega põimuvad majanduslikud ja poliitilised huvid.

Teema on aktuaalne, arvestades, et oleme uue julgeoleku-kriisi lävel. Sõjalis-poliitilised arengud maailmas, näiteks sündmused Ukrainas, on murettekitavad. Tegemist on tõsiseima kriisiga lähiajaos, mis puudutab meid senistest lähemalt, mõjutades kaubandust, poliitikat ja tööspidamisi. Ühelt poolt NATO kohalolek ja riigikaitse vajadused ning teiselt ettevõtja soov sellest kasu saada, kuid ka kasvavad sanktsioonid. Kriisiolukorras on riigi poolt teostatav strateegilise kauba kontroll diplomaatiliste lahenduste kõrval üks võtmeküsimusi, mõjutades otseselt relvastuse tarneid. Olulist rolli omavad ka ettevõtjad, kuna strateegilise kauba tulemusliku kontrolli nimel peavad riik ja ettevõtja tegema koostööd.

Eesti strateegilise kauba kontrollisüsteem on tänaseks toiminud 20 aastat. Kaks kümnendit on piisav, et analüüsida, teha järeldusi ja ettepanekuid edaspidiseks. Arvestades muutunud olukorda, on uurimisprobleemiks – kuidas strateegilise kauba valdkond ettevõtjat mõjutab. Uurimisküsimuseks on, kuidas kohandada strateegilise kauba valdkonda kujundamiseks sellest nii ettevõtja, kui riigi jaoks sobiv ettevõtlust toetav meede. Autor on teemaga tööalaselt seotud.

Töö eesmärkideni jõudmiseks uuritakse strateegilise kauba kontrollisüsteemi olemust ja statistikat ning millised ettevõtjad ja tegevusvaldkonnad on seotud. Samuti uuritakse, mil

moel sekkub riik majandusse ning missugused meetmed on kasutusel strateegilise kauba valdkonnas. Tulemuste ja analüüsi osas viiakse leitud andmed kokku ja hinnatakse, kuidas süsteem ettevõtjat mõjutab, tehakse ettepanekud.

Uurimismeetoditest kasutatakse empiirilisi-teoreetilisi meetodeid. Andmekogumise meetoditest kasutatakse vaatluse meetodit, andmetöötlusmeetoditest kasutatakse näitajate arvutusi. Tulemuste tõlgendamise meetoditest kasutatakse analüüsi ja tulemuste tõlgendamise meetodeid.

Töö on jagatud neljaks peatükiks. Esimeses peatükis käsitletakse riigi majandusse sekkumise põhjendusi ja meetmeid. Teises peatükis on vajalik eelteave strateegilise kauba kontrollsüsteemist: kuidas on see kujunenud, missugune on valdkondlik õigusruum, missuguseid kaupu ja vedusid kontrollitakse, kuidas toimib kontrollimehhanism - eriload, menetlus ja otsustusprotsess ning kuidas kontrolliprotsess ettevõtjale rakendub.

Kolmas peatükk kirjeldab töös kasutatavat meetodikat. Neljas peatükk keskendub analüüsile ja järeldustele strateegilise kauba kontrollsüsteemi üle. Analüüsitakse riiklike sekkuvaid meetmeid strateegilise kauba valdkonnas, strateegilise kauba kontrollsüsteemi toimimist ja statistikat ning uuritakse strateegilise kauba valdkonnaga seotud ettevõtjate andmeid. Tuuakse välja mis moel süsteem ja teised valdkondlikud meetmed ettevõtjat mõjutavad. Käeolev uurimistöö põhineb avalikult kättesaadavatel allikatel.

1. RIIGI SEKKUVAD MEETMED MAJANDUSES

Riigi sekkuvad meetmed majanduses kuuluvad majanduspoliitika valdkonda. Käesolevas peatükis vaadeldakse kuidas riik sekkub, missuguseid meetmeid kasutatakse.

„Vabale turumajandusele on iseloomulik riigi minimaalne sekkumine“ (Eerma, Wrobel 2012, 38). Mida rohkem riik sekkub, seda rohkem õõnestatakse tootlikkust, efektiivsust ja innovaatilisust, piiratakse kodanike vabadusi (Ibid.). Samas on teatud määral sekkumine vajalik, vähendamaks või ennetamaks turutõrkeid. R. Baldwini teooria järgi on mitmeid majanduslikke ja mitte-majanduslikke põhjuseid riigi sekkumiseks (Ibid. 45-49):

1. monopolid ja loomulikud monopolid (konkurentsipoliitika vs reguleerimine);
2. konkurentsi mittesoodustav käitumine ja röövellike hindade kehtestamine (firmade käitumine turul ei soodusta konkurentsi);
3. välismõjud (nt keskkonna saastamine);
4. avalikud hüvised (kasulike teenuste tasuta tarbimine),
5. informatsiooni asümmeetria (maandatud ja maandamata riskid, nt garantiikohustus toodetele);
6. teenuse või hüvise kättesaadavus ja jätkuvus (tsüklilise nõudlusega valdkondade reguleerimine);
7. ebavõrdne läbirääkimisjõud (nt töötutele tervisekindlustus);
8. puudus ja normeerimine (eluliselt tähtsate hüviste varude jaotamine);
9. jaotusõigluse ja sotsiaalpoliitika eesmärk (rikkad vs vaesed – ressursside siirdamine ja rikkuse ümberjaotamine);
10. tehingukulud (tootmisprotsesside ratsionaliseerimine läbi tsentraliseeritud reguleerimise, nt kui väikefirmadel eraläbirääkimised liigkulukad);
11. ratsionaalsuslõksud (tuleviku või altruistlike eesmärkide nimel täna tehtavad pingutused).

Kokkuvõtvalt saab turutõrked jagada kaheks: objektiivsed (välismõjud ja avalikud hüvised, loomulikud monopolid, infoprobleemid ja kohanemisprobleemid) ning subjektiivsed (eraalgatuslikud: kartellid, turujõu kuritarvitamine ja konkurentsi kahjustavad koandumised

ning riiklikud: kaubandustõrked, riigiabi ja regulatiivsed piirangud nt tegevusload ja litsentsid) (Eerma, Wrobel 2012, 49-50). Turutõrgete minimeerimiseks on riigi sekkumine vajalik. Riik sekkub läbi reguleerimise.

Majanduspoliitika reguleerimist võib jagada veel omakorda kaheks: normatiivne ja positiivne traditsioon. Antud töö raames on aktuaalsem normatiivne traditsioon, kuna selle raames otsitakse konkreetseid meetmeid, mida reguleerijad saavad rakendada leidmaks kõige tõhusam regulatsioon. Olulisemad faktorid normatiivse traditsiooni juures on välismõjud, avalikud hüvised ning monopoli- ja infoprobleemid. Käesolevas töös, strateegilise kauba valdkonnast lähtudes, on see lähenemine sobivam.

Riik kasutab sekkumiseks erinevaid meetmeid, jagada kolme valdkonda (Ibid. 50):

- õiguslikud regulatsioonid - sh normid ja standardid,
- finantsinstrumendid - maksud ja subsiidiumid,
- otsene majandustegevus avalikus sektoris - avalikud hüvised.

Erinevad riigi sekkumise meetmed on regulatiivsed või mitte-regulatiivsed. Need on kokkuvõtvalt toodud Tabelis 1 (Eerma 2002). Regulatiivseid meetmeid on kolme tüüpi ja mitte-regulatiivseid meetmeid kuute erinevat tüüpi. Riigi sekkuvad meetmed peavad olema kooskõlas soovitava tulemusega.

Tabel 1. Riigi reguleerimise meetmed

Reguleerimise meetmed	
Regulatiivsed	Mitte-regulatiivsed
<ol style="list-style-type: none"> 1. Teostusel põhinev reguleerimine 2. Protsessi reguleerimine 3. Täitmise innovatsioon 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Maksud ja subsiidiumid 2. Kaubeldavad käsutusõigused 3. Vabatahtlikud või nõustumiskokkulepped 4. Iseregulatsioon 5. Kindlustus 6. Informatsioon

Allikas: Autori koostatud D. Eerma käsitluse alusel (Eerma 2002)

Kokkuvõttes võib öelda, et riik sekkub majandusse peamiselt turutõrgete ennetamiseks või vähendamiseks ning kasutab selleks erinevaid reguleerimise meetmeid, mis võib sisuliselt jagada regulatiivseteks ja mitte-regulatiivseteks.

2. EESTI STRATEEGILISE KAUBA KONTROLLSÜSTEEM

Käesolevas peatükis käsitletakse strateegilise kauba kontrollisüsteemi: ajalugu, seadusandlust, kontrollitavaid kaupu ja vedusid, erilube ja protsesse ning seotud ettevõtjaid.

2.1. Ajalugu ja taust

Strateegilise kauba kontroll (edaspidi SKK) on Eestis toiminud 20 aastat. Kontrolli vajadus pärineb külma sõja aegsest perioodist, selle tähtsus on kasvanud iga aastaga. Eesti SKK süsteem põhineb rahvusvahelisel ekspordikontrollisüsteemil. SKK on relvastuskontrolli praktiline mõõde, mille kaudu rakendatakse rahvusvaheliste lepingutega võetud kohustusi. Nt Tuumarelva leviku tõkestamise lepinguga nimetatakse tuumarelva omavad riigid, teistele riikidele relva edasiandmine ei ole lubatud, läbi SKK süsteemi tagatakse, et tuumarelva mitteomavatele riikidele vastavat varustust ei müüda.

SKK süsteem sai alguse vajadusest takistada riikide võidurelvastumist. Külma sõja lõpp küll lõpetas võidurelvastumise, kuid sõjalis-poliitiliste ambitsioonidega riigid ei ole maailmast kadunud. Kasvab ka terrorismi oht. Relvatarnete jälgimiseks otsustasid tootjad ja tarnijad luua reeglistiku, et tagada turvalised veod – loodi ekspordikontrollirežiimid. Režiim antud kontekstis tähendab riikide poliitilist kokkulepet pidada kinni samadest nõuetest samade kaupade tarnetel ning seeläbi kontrollida julgeoleku olukorda maailmas.

Režiime on viis: Zanggeri komitee (ZC - *Zangger Committee*), Tuumatarnijate grupp (NSG - *Nuclear Suppliers Group*), Austraalia grupp (AG - *Australia Group*), Raketitehnoloogia kontrollirežiim (MTCR - *Missile Technology Control Regime*) ja Wassenaari kokkulepe (WA - *Wassenaar Arrangement*). NSG ja ZC kontrollivad tuumamaterjale. NSG loodi 1974, Eesti liitus 2005. aastal. Eesti ei ole ZC liige. MTCR loodi 1987. aastal kontrollimaks massihävitusrelvade (keemia, bioloogilise ja tuumarelva) kohale toimetamise kaupu, Eesti ei ole liige. AG loodi 1985. aastal, Eesti liitus 2004. aastal. AG eesmärk on kontrollida keemia- ja bioloogilise relvaga seotud kaupu. WA loodi 1995, Eesti

liitus 2005. aastal. WA seab kontrollinormid tavarelvastuse ja kahesuguse kasutusega kaupade ekspordile. Režiimidest ja nende osalisriikidest annab ülevaate Lisa 1.

Ekspordikontrollirežiimide nimekirjast leiab ühe režiimi, mis kontrollib tavarelvastust, st sõjalisi kaupu (WA) ning kõik viis režiimi kontrollivad erinevat tüüpi massihävitusrelvadega seotud varustust. See näitab ohu tasakaalupunkti. Kõik ekspordikontrolli režiimid on mitteametlikud, st poliitilised kokkulepped. Režiimides osalevad kontrollitavate kaupade tootmise/tarnimise osas tähtsaimad riigid, need on erinevad, kuigi suures osas sarnased. Lisa 1 kohaselt on suur hulk maailma mõjukamaid riike (48) ekspordikontrolli režiimidega seotud. Režiimides lepitakse kokku reeglid: kaubad, mille üle kontrolli teostatakse ja nende tarnejuhised (missuguseid riiklikke kinnitusi või garantiisid nõutakse; kellele müüa, kellele mitte jne). Kõik põhimõttelised otsused režiimides on relvastuskontrolli tava kohaselt konsensuslikud, st igal riigil on veto õigus reeglite kokkuleppimises. Samuti vahetatakse infot tundlike kauba saajate ja keeldumiste kohta. Kehtib aususe poliitika (*no undercut policy*) ehk teise riigi identsest keeldumisest üle ei astuta. Kuidas osalisriigid kokkulepitud tarnereegleid rakendavad, on iga osaleja riigisisene küsimus, milles roll ka poliitilistel huvidel. Ilmekas näide poliitilise ja majandusliku huvi põimumisest lähiajaloost on Prantsuse-Vene Mistral-tüüpi laeva müügitehing.

Täheldades Eesti nime viiest kolme režiimi osalisriikide hulgas võib tekkida küsimus Eesti huvidest nimetatud valdkonnas. Vastuse leiab ajaloost. Külma sõja ajal oli SKK eesmärk vältida riikide võidurelvastumist. Hiljem leiti kontrollist kasu olevat ka edaspidi ning sellest kasvas õige pea välja ulatuslik ekspordikontrolli võrgustik. Kontrolli eesmärk tänapäeval on tagada rahu ja julgeolek läbi strateegiliste kaupade tarnete piiriülese jälgimise.

Eesti näitas esmakordselt üles huvi rahvusvahelise ekspordikontrolli võrgustikuga liitumiseks 1993. aasta suvel, mil valitsus andis välja korralduse Eesti SKK riikliku süsteemi loomiseks (Strateegilise kauba ... 1993). Sellest võib järeldada, et Eesti eesmärk oli esialgu pisut teine, kui see on täna - kindlustada sisejulgeolek värskes taasiseseisvunud riigis. Eesti oli siis teiste riikide silmis veel ida-bloki ehk nõ vastasleeri riik ning võib eeldada, et enda riigisisese julgeoleku kindlustamiseks vajalikku varustust riigile ei müüdnud. Üks ekspordikontrolli põhimõtteid on, et kaupu võib tarnida teistele ekspordikontrolli põhimõtteid rakendavatele riikidele, sellega luuakse kindlus tarnitavate kaupade edasise kontrolli kohta. Eesti kohustus oli luua see usaldus - vastavad normid ja nõuded tagamaks riiklik

ekspordikontrollisüsteem, et Eestis kindlustada teistest riikidest saadud kaupade korrektne ja legitiimne lõppkasutus.

1994. aastal anti välja esimene strateegilist kaupa puudutav seadus Eestis. Tegemist oli väga algelise, kuid põhieesmärgke täitva õigusaktiga. Sellega kehtestati kontroll strateegilise kauba väljaveo ja transiidi üle. 1999. aastal võeti vastu strateegilise kauba sisse- ja väljaveo ning transiidiseadus, millega kehtestati lisaks väljaveo- ja transiidiveo kontrollile ka kaupade sisseveo kontroll - riigi siseste julgeolekuhuvide tõttu.

2004. aastal ühines Eesti rahvusvaheliste ekspordikontrollirežiimidega. Samal aastal toimus teisigi olulisi sündmusi. Eesti ühines Euroopa Liidu (edaspidi EL) ja Põhja-Atlandi Lepingu Organisatsiooniga (edaspidi NATO). Suurest muutuste lainest tingituna viidi Eesti SKK süsteem vastavusse rahvusvaheliste ekspordikontrolli režiimide juhiste ja põhimõtetega ning EL seadusandlusega. 2004. aastal jõustunud seadus kehtestas lisaks senistele normidele kontrolli ka sõjalise kauba vahenduse üle ning sätestas mitmeid teisi SKK olulisi põhimõtteid. 1. jaanuarist 2012 jõustus Eestile täna kehtiv, neljas strateegilise kauba seadus, mis omakorda on jällegi eelkäijast ulatuslikum.

Kokkuvõtvalt saab öelda, et SKK süsteem on üles ehitatud oluliste poliitiliste sündmuste taustal ning arenenud koos maailmaga. Samuti võib öelda, et SKK valdkond on suhteliselt kiiresti arenev, sest keskmiselt iga viie aasta järel viiakse sisse olulised muudatused, kontroll tugevneb järjest uute kontrollimeetmete lisandumisega.

2.2. Seadusandlus

Strateegilise kauba valdkond on väga reguleeritud ja mitmetasandiline – riiklik, EL ja rahvusvaheline tasand. Põhimõtted tulenevad rahvusvahelistest kohustustest, neid rakendatakse läbi EL või Eesti seadusandluse.

SKK toimib strateegilise kauba seaduse (edaspidi StrKS) alusel, mis on 20 aasta jooksul läbinud neljal korral põhjaliku uuendamise, muudatuste mahukus on nõudnud uue seaduse vastuvõtmist. Kaasnenud muutused seadustes on välja toodud Lisas 2 olevas tabelis. Võrreldes 1994. aasta seaduse 8 paragrahviga on täna kehtivas kokku 104 paragrahvi. Number ei viita otseselt sisule, kuid näitab mahtu. Tabelis toodu näitab, et SKK on läinud oluliselt põhjalikumaks haarates järjest rohkem veovorme ja kaupu.

StrKS on eriseadus tolliseadustiku suhtes, st luuakse keelavad või piiravad normid teatud kauba piiriüleseks veoks. SKK süsteem StrKS mõistes tähendab, et strateegilise kauba nimekirjas loetletud kauba piiriüleseks veoks on tarvis eriluba Strateegilise kauba komisjonilt (edaspidi Komisjon). Eriloo menetluse eesmärk on kontrollida kauba veo lubatavus kontrollides kauba lõppkasutust ja lõppkasutajat ning võttes arvesse kõiki rahvusvahelisi kohustusi ja norme. Kontrolli tulemus võib olla eriloo andmine või selle väljastamisest keeldumine. StrKS reguleerib viit strateegilise kaubaga seotud aspekti:

- 1) kontrollitavad kaubad ja teenused,
- 2) kontrollitavad veod,
- 3) eriload ja muud dokumendid,
- 4) menetlused ja otsustusprotsess,
- 5) järelevalve.

Üldistest põhimõtetest kehtestab StrKS § 5 teatavad konkreetsed keelud, nt massihävitusrelvade ja nende osade, inimõiguste rikkumiseks kasutatavate kaupade ja rahvusvahelise sanktsiooni subjektile keelatud kauba veole. StrKS-s delegeeritakse teatud kaupade osas eriloo menetlemise pädevus teistele asjaomastele valitsusasutustele (nt teenistusrelvad ja kaitseväge eriotstarbeline varustus) välistades sellega kontrolli valitsusasutuste üle. Riiklikest huvidest lähtuvalt annab StrKS § 16 teatud juhtudel ka õiguse litsentsivabastuseks, nt sõjalise- või tsiviilkoostöö raames.

Seaduse juurde kuulub kuus alamakti, kolm valitsuse määrust: strateegiliste kaupade nimekirja kehtestamine (turg), strateegilise kauba tolliformaalsuste ning tolli teavitamise kord EL sisesel edasitoimetamisel ja relva transportimisel õhu kaudu (tollitöö käitlemine) ja Komisjoni põhimäärus (otsustusorgan). Välisministri määrusega kehtestatakse vajalikud vormid (kokku 27) ja andmekogu põhimäärus, Valitsuse korraldusega riiklikud üldload.

Strateegilise kaubaga on seotud mitmed teised seadused. Kuna StrKS ei sätesta ühegi kauba käitlemisnorme, tulenevad need relva-, kiirgus-, lõhkematerjali- ja kemikaaliseadusest. Riigisisesed käitlemisnormid on seotud vaid mõnedes SKK-ga seotud kaupade suhtes.

Strateegilise kaubaga seotud õigusrikkumised on väärteod StrKS alusel või kuriteod karistusseadustiku § 421¹-421² alusel, mille puhul karistuseks rahatrahv või kuni 20-aastane vangistus ning võimalus kauba konfiskeerimiseks.

Sanktsioonid on järjest enam aktuaalsed. Riikide ja isikute hulk, kelle suhtes ÜRO, Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsiooni (edaspidi OSCE) ja EL poolt

sanktsioonimeetmeid rakendatakse on kasvanud kümne aastaga märkimisväärselt. Kokku 36 riigi/üksuse suunal on EL kehtestanud piiravad meetmed. Üldiselt on sanktsioonid seotud julgeoleku kaalutlustega, sisaldades isikute ja tehingute osas keeldusid ning autoriseerimisskeeme, seega enamasti on need seotud strateegilise kaubaga, mistõttu rakendatakse paljude sanktsioonide puhul SKK mehhanismi.

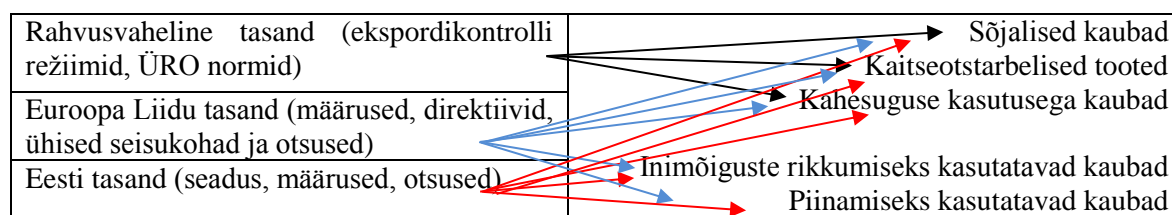
2004. aastast allub Eesti EL seadusandlusele. Sõjalised kaubad on tulenevalt EL toimimise lepingule riigisisises pädevuses, seetõttu on vastu võetud mitmeid ühise välis- ja julgeoleku poliitika pädevusse jäävaid nõrkeid akte - ühiseid seisukohti, kuid ka üks määrus ja direktiiv. Kahesuguse kasutusega kauba valdkond ja inimõiguste rikkumiseks kasutatavate kaupade kontrollimeetmed on EL toimimise lepingu alusel ühiste kaubandusmeetmete hulgas, mistõttu reguleerib seda EL määrus. EL määrused on tulenevalt EL õigusruumist Eestile otsekohalduvad, direktiivid ja ühised seisukohad rakendatakse läbi riigisisese õigusruumi. Erinevad EL õigusaktid on toodud Tabelis 2, koos kaubagrupiga.

Tabel 2. Euroopa Liidu õigusaktid strateegilise kauba valdkonnas

Kaubagrupp	EL õigusakt
Sõjalised kaubad	Nõukogu 22. juuni 2000. a <u>ühismeede</u> 2000/401/ÜVJP teatud sõjalise lõppkasutusega seotud tehnilise abi kontrolli kohta (EÜT L 159, 30/06/2000)
Sõjalised kaubad	Nõukogu 23. juuni 2003. a <u>ühine seisukoht</u> 2003/468/ÜVJP relvavahenduse kontrolli kohta (ELT L 156, 25/06/2003)
Sõjalised kaubad	Nõukogu 8. detsembri 2008. a <u>ühine seisukoht</u> 2008/944/ÜVJP, millega määratletakse sõjatehnoloogia ja -varustuse ekspordi kontrolli reguleerivad ühiseeskirjad (ELT L 335, 13/12/2008)
Sõjalised kaubad	Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 6. mai 2009. a <u>direktiiv</u> nr 2009/43/EÜ kaitsetarbeliste toodete ühendusesisese veo tingimuste lihtsustamise kohta
Sõjalised kaubad	Euroopa Parlamendi ja Nõukogu <u>määrus</u> nr 258/2012, 14. märts 2012, millega rakendatakse rahvusvahelise organiseeritud kuritegevuse vastu võitlemise ÜRO konventsiooni täiendava tulirelvade, nende osade ja laskemoona ebaseaduslikku valmistamist ja nendega ebaseaduslikku kauplemist tõkestava ÜRO protokollit 10 ning kehtestatakse tulirelvade, nende osade ja laskemoona ekspordilubade andmise menetlus ning importi ja transiiti käsitlevad meetmed
Kahesuguse kasutusega kaubad	Nõukogu <u>määrus</u> (EÜ) nr 428/2009, millega kehtestatakse ühenduse kord kahesuguse kasutusega kaupade ekspordi, edasitoimetamise, vahendamise ja transiidi kontrollimiseks (ELT L 134, 29.05.2009)
Inimõiguste rikkumiseks ja piinamise kaubad	Nõukogu <u>määrusega</u> (EÜ) nr 1236/2005, mis käsitleb kauplemist teatavate kaupadega, mida on võimalik kasutada surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks (ELT L 200/12, 30.07.2005)

Allikas: Autori koostatud, Välisministeeriumi veebilehe andmetel

Rahvusvahelisel tasandil on Eestile siduvaks ÜRO Julgeolekunõukogu resolutsioonid, mille hulgas leiab resolutsiooni nr 1540 (2004), mis sätestab massihävitusrelvade vastase võitluse printsiibid. Värskeim valdkondlik ÜRO meede on Relvakaubandusleping, mis jõustus 24. detsembril 2014. Tegemist on esimese omalaadse lepinguga, mis reguleerib üleilmselt rahvusvahelist relvakaubandust. Rahvusvahelise tasandi alla loeme ka eelpool nimetatud rahvusvaheliste ekspordikontrolli režiimide juhised. Erinevad tasandid ja SKK süsteemi mitmekülsuse võtab näitlikumalt kokku Joonis 1.

Joonis 1. Strateegilise kauba kontrollisüsteemi mitmekülsus

Allikas: Autori koostatud

Kokkuvõtteks - strateegilise kauba valdkonda reguleeriv raamistik on laiahaardeline ja keeruline, kuid kehtiv StrKS koondab kõik erinevad normid võimaldades terviklikku arusaama kontrolli rakendamiseks.

2.3. Kontrollitavad kaubad ja veod

Käesolevas alapeatükis uuritakse kahte aspekti: kontrollitavaid kaupu ja veoliike. Kõik strateegilised kaubad on loetletud strateegiliste kaupade nimekirjas. Strateegilise kauba mõiste sisustab StrKS § 2 lg 1, mille kohaselt on selleks neli tooterühma:

- sõjalised kaubad,
- kaitseotstarbelised tooted,
- inimõiguste rikkumiseks kasutatavad kaubad ja
- kaheksuguse kasutusega kaubad.

Esimene tooterühm - sõjaline kaup on sõjalisel otstarbel kasutamiseks projekteeritud, valmistatud, määratud või kohandatud kaup, selle osa või komponent, samuti selle valmistamiseks vajalikud materjalid, seadmed ja tehnoloogia. Sõjalised kaubad on loetletud sõjaliste kaupade nimekirjas, mille kohaselt loetakse selleks: väikese- ja suurekaliibrilised

tulirelvad; laskemoon; lõhkeained; lõhkekehad ja lõhkelaengud (sh pommid); tulejuhtimise varustus; maismaa transpordivahendid; keemilised või bioloogilised ja toksilised ühendid (sh sariin ja VX); sõjalaevad; lennukid ja helikopterid; mehitamata õhusõidukid; elektrooniline varustus, kineetilise energia relvasüsteemid; soomustatud kaitsevarustus ja päästevarustus; sõjalise treeningu varustus; pildistamise ja jälgimise ning vastumeetmete seadmed; valandid, sepiustused ja muu lõpetamata toodang; sõjaliste kaupade tootmise, katsetamise ja modelleerimise seadmed; tehnoloogia, mis on määratud sõjaliste kaupade nimekirjas loetletud kaupade tootmiseks, katsetamiseks, modelleerimiseks ja kontrolliks; suunatud energia relvasüsteemid; tarkvara, avaliku julgeoleku ja turvalisuse seadmed ning muud erinevad seadmed, mis on sõjaliseks otstarbeks loodud. Sõjaliste kaupade hulka loetakse ka relvaseaduse alusel tsiviilkäibes keelatud relvad. Sõjaliste kaupade nimekirjas on 24 kategooriat ning nimekiri on loodud põhimõttel, sõjalistel kaupadel on ühene kasutus - kaubad on projekteeritud, valmistatud või määratud sõjaliseks otstarbeks.

Teine tooterühm - kaitseotstarbelised tooted on sõjalised kaubad, mille suhtes on kehtestatud sõjalistest kaupadest erinev kontrolli kord tarnetel EL sees.

Kolmas tooterühm - inimõiguste rikkumiseks kasutatav kaup on toode, millel puudub muu praktiline eesmärk, kui kasutamine surmanuhtluse täideviimiseks, piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul moel kasutamiseks. Sellisteks kaupadeks on nimekirja kohaselt: giljotiinid, hukkamiseks mõeldud elektritoolid, surmava aine manustamise süsteemid, kehal kantavad elektrišokiseadmed, piitsad, aheldamisvahendid jms.

Neljas tooterühm - kahesuguse kasutusega kaubad on massihävitusrelvade valmistamiseks, kohale toimetamiseks või kasutamiseks mõeldud kaubad, millel on kaks võimalikku kasutust – tsiviilne (nt tööstuses, meditsiinis, teaduses) ja sõjaline (nt massihävitusrelva valmistamiseks). Massihävitusrelvaks loetakse keemia-, bioloogilist või tuumarelva ning kohale toimetamise süsteemiks raketti, kosmosesõidukit, mehitamata õhusõidukit vms. Kahesuguse kasutusega kaubad on loetletud vastavas nimekirjas, mille kohaselt on selleks: tuumamaterjalid, rajatised ja seadmed, erimaterjalid, kemikaalid, mikroorganismid ja toksiinid, materjalide töötlemiseks vajalikud seadmed (sh tööpingid), elektroonika, arvutid, telekommunikatsiooni ja infoturbe seadmed, sensorid ja laserid, navigatsiooni- ja lennuelektronika, merendusega seotud seadmed, tõukejõusüsteemid, kosmosesõidukid ja nendega seotud seadmed. Kahesuguse kasutusega kaupade nimekirja pikkus on ca 250 lehekülge. Mahukas dokument seab ülitäpsed tehnilised parameetrid

kaupadele, mille üle on kehtestatud kontroll. Erinevalt sõjalistest kaupadest on kahesuguse kasutusega kaubad teistsugused, ei tundu esmapilgul ohtlikud. Kontrolli all on üle 2200 (*Commission Staff ... 2013*) erineva seadme, aine, materjali, millel on seaduslik tsiviilne kasutus igapäeva majanduses, kuid mida saab samaväärselt kasutada massihävitusrelva valmistamiseks, testimiseks, katsetamiseks, tarnimiseks ja relva kohale toimetamiseks.

Kahesuguse kasutusega kaubaks loetakse ka kaupu, mida on võimalik kasutada piinamiseks või muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemiseks või karistamiseks (edaspidi piinamiseks kasutatavad kaubad). Sellistel kaupadel on kaks kasutust. Sellisteks kaupadeks on erinevad ahelad, näpukruvid ja näpurauad, pipragaas ja muud keemilised ained, mida kasutatakse näitena anesteetikumina, kuid võib kasutada ka hukkava süsti tegemiseks.

Nimekirjas loetletud kaupu on palju, kuid veel lisaks sellele lubab StrKS § 2 lg 11 lugeda strateegiliseks kaubaks ka teised, nimekirjas loetlemata kaubad, millel on strateegilise kauba tunnused selle omaduste, lõppkasutuse või lõppkasutaja tõttu. Antud paragrahv annab vajadusel suhteliselt laia tõlgendusvõimaluse - kahtluse korral on tulenevalt julgeoleku kaalutlustest võimalik igalt kaubalt eriluba nõuda, kui seda vajalikuks peetakse.

Üldistatult võib öelda, et strateegilise kauba moodustavad kaubad, mis on olulised riigisisese või rahvusvahelise julgeoleku seisukohast. Kaubad muutuvad pideva tehnoloogilise arengu tõttu ning kontrollisüsteem peab sellega kaasas käima. SKK nimekirju ajakohastatakse iga-aastaselt, tagamaks kõige aktuaalsemate kaupade üle kontrolli. Näiteks on arutlusel informatsiooni- ja kommunikatsiooni tehnoloogiate ning 3D printerite ja 3D prinditud relvade kontrolli võimalused (Greenberg 2013).

SKK tähendab, et riik jälgib tähelepanelikult eelpooltoodud kaupade vedusid. Kontroll on vajalik tagamaks riigisisene ja rahvusvaheline julgeolek. Kontrollitakse nelja veoliiki: import, eksport, transiit ning teenuse osutamine (vahendusteenus ja tehniline abi).

Riiklik kontrollisüsteem toimub läbi litsentseerimissüsteemi, mille toimimise põhimõte on – strateegilise kauba piiriüleseks veoks on nõutav eelnevalt soetatud eriluba. Kontrolli muudab keerulisemaks erinevate kaupade erinevad kontrollimeetmed - eriluba on vaja, kuid mitte alati igaks veoliigiks. Sõjaliste kaupade puhul on eriluba vajalik igaks piiriüleseks veoks üle Eesti riigipiiri, st impordiks, ekspordiks, transiidiks ja strateegilise kaubaga seotud teenuse osutamiseks. Kahesuguse kasutusega kaupade puhul on tegu EL kontrollimehhanismiga, mistõttu kontrollitakse ekspordi EL-st (EL siseselt kehtib vaba kaupade liikumine, va üksikud kaubad, mis nõuavad ka EL-sisesel veol luba), samuti

kontrollitakse transiiti ja vahendust üle EL. Piinamiseks kasutatavate kaupade puhul kontrollitakse eksporti EL-st. Kahe viimase kaubagrupi puhul importi ei kontrollita. Kõik see kokku moodustab päris mitmetahulise ja komplekse skeemi, vt Tabel 3, mis näitab täpsemalt erilubade vajalikkust üle Eesti piiri või EL piiri kauba vedude puhul. Tabelist on näha, et ühtlasem kontroll on kehtestatud sõjalisele kaubale, kus igaks veoks on eriluba vajalik, teiste kaupade puhul on see keerukam. Kahesuguse kasutusega ja piinamiseks kasutada võidavate kaupade import on alati loavaba.

Tabel 3. Kontrollitavad veoliigid ja strateegilise kauba eriloa vajalikkus

Kaubagrupid	Import		Eksport		Transiit		Vahendus		Tehniline abi	
	EE	EL	EE	EL	EE	EL	EE	EL	EE	EL
Sõjalised kaubad ja kaitseotstarbelised tooted	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Kahesuguse kasutusega kaubad	-	-	-	x	-	x	-	x	-	-
Piinamiseks kasutatavad kaubad	-	-	-	x	-	-	-	x	-	x

Allikas: Autori koostatud strateegilise kauba seaduse põhjal

Samasugune kontroll sarnaste kaupade üle kehtib ka teistes riikides. Seetõttu on oluline teada ka teiste riikide reegleid, mis on üldjoontes sarnased, kuid esineb ka erisusi. Nt sõjalise kauba transiidil Itaaliast Soome tuleb load hankida kõikidest transiidiriikidest, lisaks impordi ja ekspordiluba. See tähendab palju erilubasid ja eri riikide protseduurilisi erinevusi.

2.4. Eriload, menetlused ja otsustusprotsess

Käesolevas alapeatükis uuritakse lähemalt protsesse, mis on seotud strateegilise kaubaga. Strateegilise kauba piiriüleseks veoks on tarvis eelnevalt soetatud eriluba. Eriloa võimalusi on mitmeid. Teatavatel juhtudel on vajalik ettevõtja registreerimine, mis võib olla kas lihtsustavaks meetmeks eriloa asemel või topeltkontrolli meede.

Eriluba on litsents või üldluba. Litsentsid taotletakse konkreetse tehingu kohta. Litsentse on kahte erinevat tüüpi: lihtlitsents ja koondlitsents. Eristab neid osapoolte hulk, mis koondlitsentsi puhul on suurem, võib saata ühe litsentsiga mitmesse sihtriiki ja kohta. Samuti

kehtivusaeg, mis koondlitsentsi puhul on kolm korda suurem - kuni kolm aastat. Litsentse tuleb Komisjoni käest taotleda ning neil on kauba ja koguse piirangud. Litsentsid, eelkõige lihtlitsents on kõige kasutatavam eriloa vorm.

Üldine luba on lihtsustav meede, mis on kehtestatud vähemsensitiivsete vedude tarbeks. Üldlubasid on kahte tüüpi – Eesti riiklik üldluba (kehtivaid 4) või EL üldluba (kehtivaid 6), need antakse välja õigusaktiga ning neil puudub kehtivusaeg. Üldloal on kolme liiki tingimusi: kaubad, sihtriigid ja kasutamistingimused – ettevõtja peab üldloa kasutamiseks kõikidest tingimustest kinni pidama. Eksimisel on tegemist eriloata veoga. Üldload erinevad kaupade ja sihtriikide osas. Nende kasutamiseõiguse omandamiseks peab ettevõtja end registreerima. Üldloa taotlemise hetkel ei pea teada olema kauba saaja, kogused ega väärtused. Tegelikest vedudest raporteeritakse Komisjonile tagantjärele. Üldluba lihtsustab ja kiirendab kauba vedu, andes sellega suure konkurentsieelise ettevõtjale.

Lisaks üldloa kasutajaks registreeringule on seaduses veel kaks registreerimisvõimalust: sertifitseerimine - ettevõtja usaldusväärsuse hindamise meede ja sõjalise kauba vahendajaks registreerimine. Sertifitseerimine on kohustuslik juhul, kui ettevõtja soovib osa saada EL-sisesest kaitsetarbeliste toodete vedude lihtsustamise programmist - eriload asendatakse ühelt poolt üldloaga ekspordilitsentsi asemel ja teiselt poolt sertifitseerimis põhimõttega impordilitsentsi asemel. Mõlemad on ühekordsed toimingud, võrreldes iga tehingu lihtlitsentsi taotlemisega. Kuid eeltoodu kehtib vaid EL sees ning ekspordides üle EL piiri saab kaubast taas sõjaline kaup, mille puhul on eriluba vajalik. Sertifitseerimine on keerukam protsess ettevõtjale, kuna usaldusväärsuse hindamiseks tuleb tõestada oma firma siseste protsesside SKK nõuetele vastavust.

Sõjalise kauba vahendamise registreerimine on ainuke topeltkontrolliga kohustus. Ettevõtja peab end registreerima sõjalise kauba vahendajaks ning seejärel igaks tehinguks veel eraldi loa taotlema. Sõjalise kauba vahenduse kontroll on eriline veel seetõttu, et kontrollitakse tegevust, mida teostatakse teiste riikide territooriumil. Mõiste vahendus StrKS-e järgi tähendab kaasaabi osutamist (nt läbirääkimiste pidamist), mille abil liigub strateegiline kaup ühest välisriigist otse teise, ilma Eesti territooriumi läbimata. Kuid kaupade liikumist vahendab/korraldab Eesti ettevõtja, mistõttu kontroll kehtestatakse Eesti ettevõtja üle.

Erinevad eriload võtab kokku Tabel 4, milles on näha veoliigid ja võimalikud kaubagrupid. Lihtlitsents on kõige universaalsem ja ainuke kohustuslik eriloa vorm strateegilise kauba veol, samuti väikseima vastutusega ettevõtjale. Ka koondlitsents on

litsents, kuid seda võib pidada juba lihtsustavaks meetmeks, kuna antakse teatavaid eeliseid lihtlitsentsi ees (ajaline raam). Teised loavormid on erisusi pakkuvad meetmed, millega kaasneb vastutusekoorma nihkumine riigilt rohkem ettevõtjale. Seega ettevõtja tõestab enda suutlikkust pidada kinni SKK reeglitest, kuid saab sellega paremad veotingimused. Kokkuvõttes võib öelda, et erinevaid autoriseerimiskeeme sisaldab StrKS palju, kuid seeläbi luuakse ettevõtjale rohkem erinevaid võimalusi.

Tabel 4. Strateegilise kauba erilubade side veoliikide ja kaubagruppidega

Eriload ja registreerimised		Kaubagrupp	Veoliik
Eriluba - litsents	lihtlitsents	sõjalised kaubad, kahesuguse kasutusega kaubad, inimõiguste rikkumiseks kasutatavad kaubad	import, eksport, transiit, teenuse osutamine
	koondlitsents (lihtsustav meede)	sõjalised kaubad, kahesuguse kasutusega kaubad, inimõiguste rikkumiseks kasutatavad kaubad	import, eksport, transiit, teenuse osutamine
Eriluba - üldluba	lihtsustav meede	kahesuguse kasutusega kaubad ja kaitseotstarbelised tooted	eksport
Üldloa kasutajaks registreerimine	lihtsustav meede	kahesuguse kasutusega kaubad ja kaitseotstarbelised tooted	eksport
Sertifitseerimine	lihtsustav meede ja ettevõtja usaldusväarsuse meede	kaitseotstarbelised tooted	import
Sõjalise kauba vahendaja registreerimine	topeltkontroll	sõjalised kaubad	vahendus-teenuse osutamine

Allikas: Autori koostatud

Iga loa või õiguse saamiseks tuleb Komisjonile esitada vastav taotlus või avaldus, millega kaasneb menetlusprotsess ning otsus. Taotlemisel esitatakse hulk lisadokumente. Menetlusprotsess kestab kuni 30 tööpäeva, pikendamise võimalusega. Otsuse tegemisel võetakse arvesse Euroopa Nõukogu 8. detsembri 2008. aasta ühises seisukohas 2008/944/ÜVJP, millega määratletakse sõjatehnoloogia ja -varustuse ekspordi kontrolli reguleerivad ühiseeskirjad, artiklis 2 toodud 8 kriteeriumit, asjakohaseid kohtuotsuseid, aruandeid ja muuhulgas ka taotleja õiguskuulekust. Otsustusprotsessist Komisjoni sees ei ole avalikkusel palju teada, kuid StrKS muutmise eelnõu seletuskirjast saab välja lugeda, et peamine kontrolli objekt on kaup ja sihtriik ühes konkreetse lõppkasutajaga ning arvestatakse teiste riikide keeldumisi sarnastele tehingutele.

StrKS § 19 sätestab keeldumispõhjused, millest enamik on seotud kauba lõppkasutaja või lõppkasutusega. Arvesse võetakse inimõiguste rikkumise, piirkondliku, riikliku või rahvusvahelise julgeoleku ohustamise, kauba ümber adresseerimisega seotud kahtlusi, riigi või liitlasriigi julgeolekut ja huve, sihtriigi üldist olukorda jms. Taotleja tõttu keeldumiseks on vaid mõned võimalused (pooleliolev süüteo menetlus taotleja suhtes või StrKS rikkumine), mis jällegi näitab kontrolli raskuskeset. Keeldumise korral ettevõtjale hüvitust ettenähtud pole.

Eriloa saamisega omandatakse õigus tehing teostada eriloas nimetatud tingimustel. Litsents antakse välja paberkujul ja see tuleb toimetada tolliformaalsuste käigus tolliametlikele, kes kauba veo kohta märkmed teevad. Ettevõtjal lasub hilisem aruandluse ja dokumentide säilitamise kohustus. Põhjendatud juhtudel on Komisjonil õigus väljastatud lube peatada, tühistada või kehtetuks tunnistada ning sellega kaasneda võivaid kahjusid ei hüvitata.

SKK süsteemi efektiivse toimimise eest vastutab Välisministeeriumi juurde loodud Komisjon, mida juhib välisminister. Komisjoni kuuluvad esindajad Kaitseministeeriumist, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumist, Välisministeeriumist, Kaitsepolitsei ametist, Maksu- ja Tolliametist ning Politsei- ja Piirivalveametist. Komisjoni otsused on konsensuspõhised.

Riiklikku järelevalvet teostavad Komisjon, Maksu- ja Tolliamet ja Kaitsepolitsei amet oma pädevuste piires. Maksu- ja Tolliameti ning Kaitsepolitsei ameti ametnikud kontrollivad kaupa, erilubade olemasolu ning menetlevad rikkumisi. Järelevalvet Komisjoni tegevuse üle teostab Vabariigi Valitsus, kes igal aastal Komisjoni tegevustest aru nõuab.

2.5. Ettevõtjad

Käesolevas alapeatükis vaadeldakse ettevõtja osa strateegilise kauba valdkonnas. Ettevõtjaid puudutavat avalikku infot on vähe. Antud töö raames on see info vajalik, seetõttu uurime olemasolevat infot kolmandas peatükis, et rohkem teavet koguda. Autori kogemuse põhjal on strateegilise kauba valdkonnas ettevõtjaid kolme tüüpi: tootjad (tüüp A), import-eksport firmad (tüüp B) ja varustajad (tüüp C). Tootjaid on Eestis vähe, kuid nende toodang läheb peaaegu terves ulatuses ekspordiks, stabiilsema käekäiguga ettevõtjad. Import - eksport firmad tegelevad kõigea, mis kättesaadav - ostavad, müüvad, vahendavad, muuhulgas ka

strateegilist kaupa, kui selline tellimus tuleb. Kolmas tüüp on varustajad, mis hõlmab riigihangetel osalejaid, jahi- ja muu erivarustuse müüjaid, hankijaid, ka teenuse pakkujaid.

Ettevõtjal ei ole keelatud strateegilise kaubaga tegeleda, kehtib turuvabadus, kuid piiranguga - seadus nõuab vastava loa hankimist. Igapäevaselt mõjutab SKK valdkond ettevõtjaid erinevalt. Protsessi keerukus oleneb palju ettevõtjast. Tabelis 5 vaadatakse protsessi läbi viie strateegilise kaubaga seadusega seotud aspekti. See annab lühiülevaate üldisest protsessist ettevõtja tüübi A, B ja C puhul. Kogu protsess on kindlasti hõlmavam, kui joonisel toodu, kuid strateegilise kauba valdkonna peamised erisused tulevad tabelist välja. Tabelis 5 toodu kohaselt on SKK seisukohast tüüpi B keerulisim kontrollida, kuna ettevõtja ei tunne müüdavaid kaupu ega kliente ning info hankimine/kontrollimine kauba lõppkasutuse ja lõppkasutuse kohta on aja- ja ressursimahukam.

Tabel 5. Strateegilise kaubaga seotud protsessid ettevõtja jaoks

StrKS viis aspekti		Tüüp A (Tootja)	Tüüp B (Import-eksport)	Tüüp C (Vahendaja)
Kontrollitavad kaubad ja teenused	<u>Tooted</u>	Komponente keerulisem saada, samuti kontrollitavad. Teadus- ja arendustöö oluline.	Õige toote hankimine oluline.	Õige toote hankimine oluline. Hinna ja kvaliteedi suhe oluline.
	<u>Turu leidmine</u>	Kliendi leidmine alguses keerukam sihtgrupi tõttu, kuid tellimused stabiilsemad ja pikema kestvusega.	Klientide leidmisega probleeme ei ole, laia haardeulatusega.	Tunneb hästi sihtgruppi, klientide leidmine ei ole probleem. Ebastabiilsed tellimused, sõltuvus turu olukorrast.
	<u>Kaupade klassifitseerimine</u>	Tunneb oma toodangut hästi ning oskab kaupu klassifitseerida suurepäraselt.	Laia haardeulatuse tõttu ei tunne kaupu, klassifitseerimine väga keeruline.	Tunneb sihtgruppi ning üldjuhul saab kauba klassifitseerimisega hakkama.
Kontrollitavad veod		Suuteline tuvastama missugused veoliigid mis kaubagruppide puhul olulised. Üldiselt lihtsam.	Erinevad kauba kaubagrupid ja veod, keerukam tuvastada kontrollitavaid vedusid.	Sihtgrupist tulenevalt kontrollitavate vedude tuvastamine lihtsam.
Eriload ja muud dokumendid		Stabiilsed tellimuste vood - erinevad eriloa ja lihtsus-mehhanismid. Võimalusi rohkem.	Ebastabiilsete tellimuste tõttu on lihtsusmeetmete kasutamine võimatu.	Sihtgrupist tulenevalt erinevate lihtsusmeetmete kasutamine võimalik.

Menetlus ja otsustusprotsess	<u>Menetluspr otsess</u>	Stabiilne klientuur, menetlusprotsess ei ole keeruline.	Kiirus oluline. Ei tunne kliente, problemaatiline. Menetlusprotsess ajakulukam, kuna palju edasimüüjaid.	Kiirus oluline - hangetel tähtjad ning näidiste esitamise kohustus. Hooldajatel samuti kiirus oluline. Kliente tunneb hästi - menetlusprotsess ei ole ei ole keeruline.
	<u>Keeldumise tõenäosus</u>	Keskmine	Suurem	Väiksem
Järelevalve	<u>Aruandlus ja andmete säilitamine</u>	Ettevõtja peab tegeliku veo andmed Komisjonile pärast vedu teatama. Veoga seotud dokumendid tuleb säilitada hilisema kontrolli tarbeks vähemalt 10 aastat.		
	<u>Kauba hävimine või hävitamine</u>	Ettevõtja on kohustatud riikliku järelevalve all oleva kauba hävimisest, hävitamisest, demonteerimist või täielikust amortiseerumisest Komisjoni teavitama.		

Allikas: Autori koostatud

Ettevõtja jaoks algab protsess toote ja kliendi leidmisega. Kliendid võivad olla kauba edasimüüjad või lõppkasutajad. Strateegilise kauba puhul peab alati kauba lõppkasutaja teada olema, sest nõutav on lõpptarbimise kinnitus. Kliendiks võivad olla nii füüsilised, kui juriidilised isikuid, riiklikud üksused ja eraettevõtjad. Järgmine oluline samm on kauba korrektne klassifitseerimine strateegilise kauba nimekirjade kohaselt. Nimekirjades on palju erinevaid kaupu ning see võib osutada kõige keerulisemaks ettevõtmiseks, kuid on määrava tähtsusega mõjutades ka edaspidiseid protsesse (kontrollitavad veod ja eriloa vajalikkus). Nõutakse toote täpseid tehnilisi näitajaid, võimekust, koostist. Kahesuguse kasutusega kauba puhul võib toote klassifitseerimine nõuda testide tegemist, mh aine koostise ja omaduste selgitamiseks. Kauba määramine on ettevõtja kohustus, vajadusel Komisjon abistab.

Kui kaubad ja lepingupartner leitud – tuleb selgitada, missugused veod nõuavad eriloa hankimist, iga veovorm seda ei nõua. Nt kahesuguse kasutusega kauba import on alati loavaba, kuid eksport alati eriloaga. Eriloa vajalikkuse selgumise järgselt määratakse missugune eriluba on antud kauba/teenuse ja sihtriigi jaoks sobilik. Nt kahesuguse kasutusega kauba puhul on võimalusteks lihtlitsents, koondlitsents või üldluba.

Seejärel, kui on kindel, et luba vajalik ja ka konkreetne loaliik, võib alustada lubade hankimisega. Komisjonile esitatakse taotlus koos kõigi tehingut tõendavate lisadokumentidega (leping, lõppkasutaja kinnitus kauba lõppkasutuse kohta, riigilõiv jm). Komisjon menetleb taotlust kuni 30 tööpäeva ning langetab otsuse, positiivse või negatiivse. Keeldumise korral ei ole ettevõtjal võimalik kliendi ees kohustusi täita ning tehingut teostada.

Seda peaks juba lepingut sõlmides ette nägema, sest tekkinud kahjusid ei hüvitata. Võib otsida uue kliendi samale kaubale ja uuesti proovida. Litsentsi saamisel on ettevõtjal õigus kehtivusaja jooksul litsentsil märgitud kaup tarnida.

Protsess lõpeb ettevõtja jaoks aruandluskohustuse ja dokumentide säilitamise kohustusega. Ettevõtja on kohustatud teavitama tegelikest vedudest. Tehingujärgselt tuleb kõiki seotud dokumente säilitada 10 aastat. Seadus sätestab ettevõtjale ka kauba hävitamise või hävimisest teavitamise kohustuse. Kui tarnitud kaup vajab garantiiremonti, tuleb selle jaoks taotleda uus litsents. Eriluba on vajalik ka kaubaga messidel/näitustel käimiseks.

Lisaks joonisel toodule mõjutab ettevõtja jaoks tegelemine strateegilise kaubaga ka tema konkurentsi, tarnijaid, suhteid riigiga, töötajaid, kliente ja omanikke. Ettevõtja suhe riigiga mõjutab tema lubade saamise protsesse, mis omakorda mõjutab kliente, tarnijaid, konkurente ning lõpuks ka töötajaid ja omanikke. Konkurentsi tingimustes loeb enim erilubade hankimise kiirus, mida mõjutavad Tabelis 5 toodud viis aspekti (kauba määratlemise oskus ja kiirus, lihtsustavate veovormide võimalused, klientide tundmine).

Ettevõtjal on õigus strateegilise kauba valdkonnas tegutseda, siinjuures ei näe StrKS ette tegevusloa kohustust. See kohustus võib siiski tuleneda mõnest teisest käitlemisnorme seadvast seadusest (nt lõhkeaine tootja), sellisel juhul ettevõtjat mõjutav regulatiivsete normide tase tõuseb. Ettevõtja õigus on kliente või kaubagruppe valida vähendades nii keeldumise riske. Ettevõtja kohustus on olla teadlik oma kaubandustegevuse valdkonnas kaasnevate normidega. Samuti taotleda õigeaegselt vastavad eriload ning toimetada oma tarneid vastavalt eriloas seatud tingimustele. Kauba riigisisene müük ei ole StrKS alusel reguleeritud. Ettevõtjal on igal ajahetkel võimalik tutvuda reeglitega Välisministeeriumi veebilehe või Komisjoni kaudu, sh sanktsioonide osas.

Strateegilise kauba valdkonnas tegutsev ettevõtja peab olema hästi kursis nii Eesti, kui ka välisriikide vastava õigusruumiga, kuna tegutsemisvaldkonnaks on piiriülesed veod. Üldjuhul on vajalik hankida eriload mõlemast riigist, nii sisseveo- kui väljaveo riigist, mis tähendab ettevõtjale täiendavat kohustust. Üldiselt on strateegilise kaubad kvaliteetsamad, hinnalisemad ja arenenumad - seetõttu nõuab valdkond ettevõtjalt enam kogemust ja teadmisi nimetatud valdkonnas. Samuti on olulised investeeringuid teadus- ja arendustöösse.

Kokkuvõttes võib öelda, et strateegilise kaubaga tegelev ettevõtja allub teatavatele lisakohustustele ning see mõjutab tema tegevust, kuid kohustused ei ole ülemäära suured, et nende tõttu tehingud sõlmimata jääksid.

3. METOODIKA

Käesoleva töö eesmärk on uurida Eesti SKK ja seotud ettevõtjaid, leidmaks, kuidas see mõjutab ettevõtjaid, kas tegemist on ettevõtlust toetava meetmega või kuidas seda selleks kujundada. Sellest ka uurimisprobleem – kuidas strateegilise kauba valdkond ettevõtjat mõjutab ning uurimisküsimus - kuidas kohandada strateegilise kauba valdkonda kujundamiseks sellest nii ettevõtja, kui riigi jaoks sobiv ettevõtlust toetav meede.

Töö eesmärkideni jõudmiseks uuritakse SKK süsteemi olemust ja statistikat ning millised ettevõtjad ja tegevusvaldkonnad on seotud. Samuti uuritakse, mil moel sekkub riik majandusse ning missugused meetmed on kasutusel SKK valdkonnas. Tulemuste ja analüüsi osas viiakse leitud andmed kokku ja hinnatakse, kuidas süsteem ettevõtjat mõjutab, tehakse ettepanekud.

SKK puhul on tegemist on riikliku kontrolli mehhanismiga ettevõtja üle. Tegemist on poliitiliselt tundliku valdkonna – julgeolekuga. Sellest lähtuvalt kehtib valdkonnale teabe avaldamise piirang. Huvitavam teave jääbki selle tõttu filtri taha ning seda ei ole võimalik antud uurimistöös kasutada. Siiski leidub piisavalt avalikku teavet, mille põhjal uurimistöös vajalikke järeldusi saab teha.

Tulenevalt käesoleva uurimistöe eesmärgist ja uuritavast valdkonnast kasutatakse uurimismeetoditest empiirilisi-teoreetilisi meetodeid, kuna andmeid leitakse vaatluste ja dokumentide vahendusel. Strateegilise kauba valdkond on poliitika ja majanduse sugemetega, mistõttu infot leiab, kuid suures osas on avalikult kättesaadavate andmete puhul tegemist ametlike dokumentide, regulatsioonide, nende juhendite või aruannetega. Seetõttu andmekogumismeetoditest kasutatakse vaatluse meetodit, st uuritakse ja analüüsitakse olemasolevaid dokumente - dokumentaalvaatlus andmete kogumiseks. Selle põhjal püütakse leida teavet süsteemi toimimise ja arengute kohta. Vaatluste tulemusi süstematiseeritakse kirjeldamise abil, mis annab parema ülevaate erinevatest allikatest kogutud teabe üldistamiseks ning järelduste tegemiseks.

Andmetöötlusmeetoditest kasutatakse statistilist keskmist ja näitajate arvutusi, mis on töövahendiks strateegilise kaubaga seotud aruandluse ja statistika analüüsimisel. Lisaks nõuivale dokumentaalsel tabelil põhinevale materjalile on võimalik Komisjoni aruandlust, st töö tulemusi võrrelda. Nende põhjal tehtavad näitajate arvutused annavad uurimistööle praktilisema mõõtmel.

Tulemuste tõlgendamise meetoditest kasutatakse analüüsi ja tulemuste tõlgendamise meetodeid, mille abil võetakse kokku kogutud teave, mille põhjal tehakse järeldusi süsteemi toimimise kohta, toimunud muudatuste jm kohta.

4. STRATEEGILISE KAUBA KONTROLLSÜSTEEM ETTEVÕTLUST TOETAVA MEETMENA

Käesolevas peatükis analüüsitakse strateegilise kauba valdkonda, sh valdkondlikke toetavaid meetmeid, süsteemi ennast ja ettevõtjaid selles. Tehakse järelused ja ettepanekud.

4.1. Meetme tüübid - toetavad meetmed strateegilise kauba valdkonnas

Käesolevas alapeatükis uuritakse majandusvabaduse ja piirangute seost strateegilise kauba valdkonnas. Vaba majandus on see, mille poole pürgitakse, selles peitub jõud, areng ja tulevik. Majandusvabaduse indeksi järgi (*Country Rankings* 2014) on Eesti majandus enamjaolt vaba, asudes 75,9 punktiga (100st) 11. kohal, Ameerika Ühendriikidest (USA) punkti võrra eespool (Ibid.). Eesti on tabelis Iirimaa ja Taani järel paremuselt kolmas EL riik. Võrdlusena võib tuua Venemaa positsiooni 140. kohal. Hinnates ettevõtluse reguleeritust on Eesti saanud Maailmapanga ärisõbralikkuse tabelis 17. koha, olles USAst 10 kohta tagapool ning paremuselt seitsmes EL riik (*Economy Rankings ...* 2014). Mõlemas tabelis on Eesti esimese kahekümne seas ca 200 riigist, st et Eesti on väga heal kohal - suhteliselt vaba majanduse ja ettevõtluse sõbralik riik.

Maailma suurimad relva eksportijad riigid 2009-2013 olid USA, Venemaa, Saksamaa, Hiina ja Prantsusmaa; suurimad importijad India, Hiina, Pakistan, Araabia Ühendemiraadid ja Saudi Araabia (S. Wezeman, P. Wezeman 2013). Maailm kulutas sõjalistele kuludele 2013. aastal 1747 miljardit eurot (Freeman, Solmirano 2013). Suurimad kulutajad olid USA, Hiina, Venemaa, Saudi Araabia ja Prantsusmaa. Valdkonnas liiguvad suured rahasummad. Eesti on väike ja ei ole võrreldav nimetatud riikidega, kuid tarbijana, võib-olla tulevikus ka tootja või teenuse osutajana ning osana rahvusvahelisest kogukonnast on see turg peibutav.

Strateegilisi kaupu tootvad ettevõtjad maailmas on suured korporatsioonid (*BAE Systems, Lockheed Martin, MBDA*). Tegemist on erafirmadega, va mõned erandid, nt Venemaa, kus militaartööstus riigi kontrollile allutatud. Riigikaitse vajaduste rahuldamiseks

on erafirmad riigiga lepingulistest suhtes. Riiklik kõrgendatud huvi ja vajadus nii tootmise, teenuse, kui ekspordi järele on suur - sellega kaasneb julgeolekugarantii, tulu, jm hüved riigile. Maailma suurimad sõjatööstuse firmad on rahvusvahelised. Nt esikolmikus olev firma - *BAE Systems* on Inglismaa ettevõtte, millel haruüksused üle maailma USA-s, Indias, Austraalias, Saudi Araabias. Sama ettevõtte on ka Eesti Kaitsetööstuse Liidu (EKTL) liige (vt Lisa 4) (*Members* 2014).

Tekib dilemma – ühest küljest on oluline vaba majandus, teisest piiratakse tegutsemist strateegilise kauba valdkonnas. Sellest kaks küsimust - miks ja kuidas riik sekkub? Põhjuseid riigi sekkumiseks majandusse on erinevaid. Antud valdkonna raames on riigile tähtsaim riigisisene ja rahvusvaheline julgeolek. Riigisiselt on oluline omada ülevaadet nii riigi enda, kui rahva käes olevatest relvadest ja relvavõimekustest. Sõja olukorras on vajalik esmase kaitsevõime olemasolu, selle nimel on vajalik omada ülevaadet olemasolevast ja ka teatava riikliku tööstuse/teenuse toetamine tagamaks seeläbi vastavate vahendite varu. Rahuajal on vajalik ohjata liigsete relvade kuhjumist. Osana rahvusvahelisest kogukonnast panustatakse üldise heaolu ja turvalisuse tagamiseks. Julgeolek ja turvalisus kaaluvad üles majandusvabaduse konkreetsetes valdkonnas.

Riigi sekkumise põhjused on loetletud käesoleva töö esimeses peatükis. R. Baldwini teooria kohaselt võib lugeda riigi sekkumise antud valdkonnas vajalikuks, põhjendades seda tuleviku eesmärkide nimel tehtud pingutustega – rahu ja turvalisus on ühiskonna hüvanguks. Avalik huvi on see, mis tõukab reguleerimise suunas. Majanduspoliitika normatiivse traditsiooni kohaselt on „riikliku reguleerimise põhjustest normatiivsete regulatsiooniteooriate jaoks esmatähtsad välismõjud, avalikud hüvised ning monopoli- ja infoprobleemid“ (Eerma, Wrobel 2012, 69-70). Riik sekkub, et ennetada või vältida võimalikke turutõrkeid. Avaliku huvi teooria kohaselt jaotatakse ressursid ümber saavutamaks parim tulemus. Antud valdkonnas tähendab see, et reguleerimise abil kujundatakse turgu. Selle abil saab vältida ebasoovitava turu tekkimist või turu kujundamist näiteks tehingukulude reguleerimise toetavate meetmete kaudu.

Avaliku huvi teooria kohaselt on oluline roll reguleerimises poliitilisel süsteemil, milles igal huvigrupil omad eesmärgid. Poliitilise süsteemi üldeesmärgiks on üldise heaolu maksimeerimine, selles panustavad neli suuremat huvigrupi (Hertog 2010):

- poliitikute huvi – häälte maksimeerimine,
- bürokraatide huvi – eelarve maksimeerimine,

- tootjate huvi – kasumi maksimeerimine,
- tarbijate huvi – kasulikkuse maksimeerimine

Loetletud neli huvigruppi on ka strateegilise kauba valdkonnas määravad. Poliitilise süsteemi huvi on avalik heaolu, turvalisus ja julgeolek, kuid nende tegevust mõjutab avalikkuse soov – lobigrupid, avaliku elu sündmused (ilmeka näitena võib tuua Ukraina kriisi, mis pani mõtlema riigikaitse ümberplaneerimisele). Bürokrate huvitab suurem eelarve vähima võimaliku halduskoormusega. Tootjate eesmärk on suurim kasu ja vähimad kulud. Tarbijate soov on saada võimalikult hea ja kvaliteetne toode/teenus minimaalsete kulutustega. SKK on seotud kõigi nimetatud huvigruppidega.

Riik sekkub majandusse erinevate meetmete abil, läbi õiguslike regulatsioonide, finantsinstrumentide ning avaliku sektori majandustegevuse (Eerma, Wrobel 2012, 50). Riigi huvi majandusse sekkumiseks võib olla nii majandustegevuse soodustamiseks, kui piiramiseks. SKK valdkond on ilmikas näide, kus riigil on huvid mõlema jaoks – majandustegevust piiratakse avaliku julgeoleku ja turvalisuse tagamiseks, kuid soodustatakse tööstuse, teadus- ja arendustegevuse kasvu. Riigi sekkuvad meetmed on toodud Tabelis 6. Andmaks võimalikult laia ülevaadet riiklikest meetmetest SKK valdkonnas (nii toetavad, kui piiravad), võetakse aluseks käesoleva töö esimeses peatükis toodud riigi reguleerimise meetmed Tabeli 1 kohaselt.

Tabel 6. Riigi sekkuvad meetmed strateegilise kauba valdkonnas

Reguleerimise meetmed			
Regulatiivsed		Mitte-regulatiivsed	
Teostusel põhinev reguleerimine		Maksud ja subiidiumid	Maksusoodustusi ega kohustusi SKK valdkond ei paku. Riigilõiv on. <u>Toetused:</u> Kaitseministeeriumi teadus- ja arendus programmid ja toetused, Ettevõtluse arendamise sihtasutuse toetused ja hangete vastuostu programm.
Protsessi reguleerimine	Õiguslikud regulatsioonid kauba veo kontrolliks. Sanktsioonid.	Kaubeldavad käsutusõigused	Riiklikud käitlemisnormid, tegevusloa kohustused SKK valdkonnaga seotud kaupade puhul.
Täitmise innovatsioon		Vabatahtlikud või nõustumis-kokkulepped	
		Iseregulatsioon	EKTL

		Kindlustus	
		Informatsioon	Komisjon

Allikas: Autori koostatud D. Eerma käsitluse kohaselt (Eerma 2002)

Tabeli kohaselt on peamisteks riigi sekkuvateks meetmeteks õiguslik regulatsioon kontrolli mehhanismi näol ning erinevad riigi poolsed toetused. Riik piirab kaubandustegevust SKK valdkonnas läbi piiriülese veo kontrolli, kuid toetab riigisisese tööstuse, teadus- ja arendustegevuse kasvu mitmete soodustavate meetmete näol. Õiguslikust regulatsioonist on pikemalt kirjutatud käesoleva töö teises peatükis.

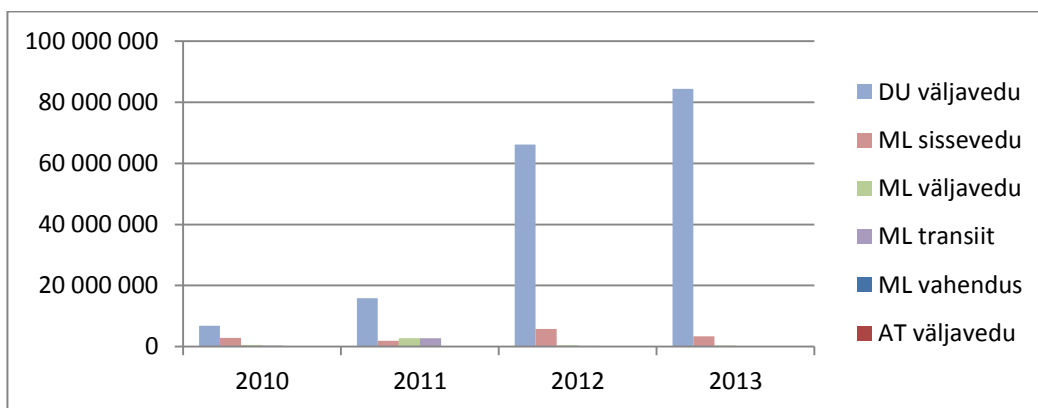
Riiklikke soodustavaid meetmeid SKK valdkonnas on mitmeid. Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus (edaspidi EAS) toetab Eesti ettevõtjaid toetustega. SKK valdkonnaga seotud toetusi on kolme liiki: konkreetsed ettevõtlustegevuse toetused, Eesti Kaitsetööstuse klatri toetamine ning Eesti ettevõtjate viimine rahvusvahelistele kaitsetööstuse messidele. Kaitseministeerium koostöös EAS-iga toetab Eesti tööstust läbi hanke vastuostu programmi. Vastuost on välisriikidest tehtavate kaitsealaste riigihangete puhul hankija seatud lepinguline tingimus, mille kohaselt müüja kohustub hankija riigist ostma kaupu, teenuseid või pakkuma muid hüvesid või täitma muid kohustusi (Vastuost 2014). Vastuost toetab Eesti majandust, tuues osa hanke raames tehtud kulutusest tuluna Eesti riiki tagasi.

Kaitseministeerium toetab läbi kaitseinvesteeringute poliitika raames arendus- ja teadustegevust läbi viie meetme: 1) Kaitseväe lähteülesannetel põhinevad teadus- ja arendusprojektid; 2) teaduskompetentside toetamise programm; 3) rahvusvahelise koostöö toetamise skeemid; 4) kaitsealaste teadusuuringute läbiviimiseks eraldatavad stipendiumid; 5) arendatakse kaitseväesisesest teadus- ja arendustegevuse potentsiaali (Kaitseministeeriumi veebileht, 13.12.2014). Seega riiklikke toetavaid meetmeid on SKK valdkonnas mitmeid. Läbi erinevate toetusmeetmete tagatakse riigi jätkusuutlik areng ka kaitsetööstuse valdkonnas.

EKTL on oluline partner kaitsetööstuspoliitika elluviimisel. EKTL eesmärk on luua sünergiat läbi koostöö projektide ja ettevõtjate suunamise, aidates sellega kaasa Eesti kaitsetööstuse arengule. 2013. ja 2014. aastatel Kaitseministeeriumi arendustegevuse toetused on läinud kõik EKTL liikmeks olevatele ettevõtjatele. 2015. aasta toetuste summa on 275 000 EUR (Arendustegevus 2014).

Kokkuvõtteks saab öelda et, riiklike meetmeid on SKK valdkonnas kahte tüüpi – regulatiivne meede ja erinevad toetavad tegevused. Riigi huvi on avalik turvalisus ja julgeolek, mistõttu piiratakse ettevõtlustegevust sätestades ettevõtjale lisakohustusi. Osana

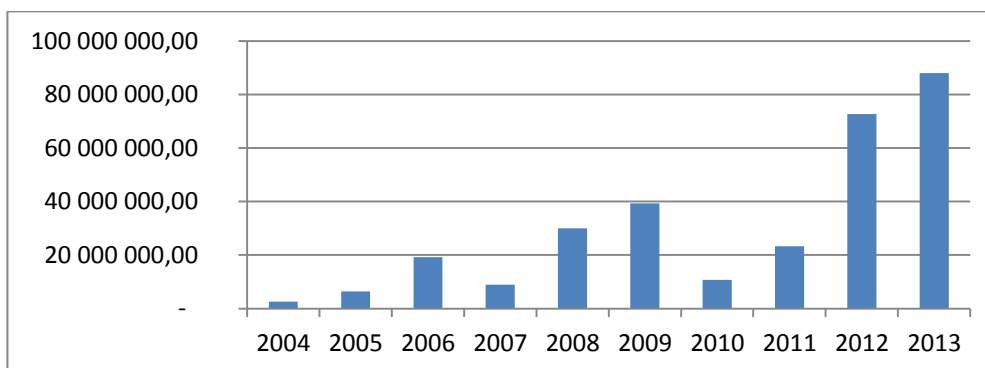
Parema ülevaate arvilisest eriloo numbritest anna tehingu väärtuste võrdlus, mis on toodud Joonisel 3, kus on võrreldud 2010-2013 tehingute väärtusi kaubagruppide lõikes. Kahesuguse kasutusega kaupade eksport ületab oluliselt kõikide teiste veetud kaubagruppide väärtusi. Saab järeldada, et kahesuguse kasutusega kaupade tehingusummad on suuremad, kuid sõjalise kauba imporditehinguid on arviliselt rohkem. Veel näeb, et piinamisriistade eksport puudub peaaegu täiesti. Jooniste 2-3 põhjal saab järeldada, et Eesti SKK väljendub peamiselt sõjaliste kaupade impordi ja ning kahesuguse kasutusega kauba ekspordi näol.

Joonis 3. 2010-2013 veetud kaupade väärtus kaubagruppide lõikes (eurodes)

Allikas: Autori koostatud, Komisjoni 2010-2013 tegevusaruannete põhjal

Jooniselt 4 selgub strateegilise kauba seotud tehingute koguväärtus aastatel 2004-2013. Väärtused on kasvavas trendis, mõningase tagasilangusega iga paari aasta tagant. 2013. aastal veetud strateegiliste kaupade koguväärtus oli rohkem, kui 88 miljonit eurot, millest eksport moodustas üle 84 miljoni euro. Eesti kogueksportist moodustab see 0,8% (2013).

Joonis 4. Strateegilise kauba kaubavahetuse koguväärtus 2004-2013 (eurodes)

Allikas: Autor, Komisjoni tegevusaruannete 2004-2013 põhjal

Aruannetest on võimalik välja lugeda, millistes tegevusvaldkondades strateegilise kauba kontrolli Eestis teostatakse. Populaarsemad kategooriad sõjaliste kaupade osas on tulirelvad, lõhkekehad, maismaasõidukid, õhusõidukid, kaitsevarustus ja treeningvarustus. See on märkimisväärne, kuna Eestis õhusõidukeid, autosid ega tulirelvi ei toodeta, saab tegemist olla peamiselt impordi, transiidi või vahendustegevusega. Kahesuguse kasutusega kauba osas toimub kaubavahetus erimaterjalide, elektroonika, telekommunikatsiooni ning sensorite ja laserite valdkonnas. Aruanded raporteerivad kahesuguse kasutusega kauba osas vaid eksporti, sellest saab teha järeldusi, et just neis valdkondades on Eesti ettevõtjais huvi ja võimekus.

Statistilise analüüsi kokkuvõtteks võib öelda, et SKK valdkonna kaubandus on kasvavate mahtudega, samas jäädes siiski alla 1% kogueksportist - ei ole Eesti prioriteet. Väljastatud erilubade numbritest on näha, et Eesti on sõjalise kauba osas importiv riik ja kahesuguse kasutusega kauba osas eksportiv riik. Transiid SKK valdkonnas on vähene. Tegevusvaldkondadest on sõjalise kauba osas populaarseimad klassikalised sõjapidamise vahendid: tulirelvad, õhu- ja maismaasõidukid, kaitse- ja treeningvarustus. Kahesuguse kasutusega kauba osas on populaarsemad erimaterjalid ja kõrgtehnoloogia valdkonda kuuluv: elektroonika ja telekommunikatsiooniseadmed, laserid ja sensorid.

4.3. Meetmete mehhanism - strateegilise kauba kontrollisüsteem

Käesolevas alapeatükis analüüsitakse kontrollisüsteemi mehhanismi ja selle toimimist. Eesti SKK statistika näitab viimase kümne aasta jooksul pidevat kasvu SKK valdkonnas, st et on järjest enam oluline, kuidas süsteem toimib.

SKK puhul on tegemist julgeoleku meetmega. Arvestades võimalikke ohte, kontrollisüsteemi ajalugu ja eesmärke - on ettevõtlusvabaduse piirang SKK valdkonnas mõõdapääsmatu. See on vajalik Eesti rahvale ning olles osa rahvusvahelisest kogukonnast ka lähimatele ja kaugematele naabritele. Olenemata faktist, et Eestis ei ole otsest ohtu (nt tuumamaterjale) on globaalses majanduses iga nõrk lüli potentsiaalne oht, mistõttu on Eesti roll kontrollida, et tema territooriumi kaudu ei toimuks salakaubavedu. Sama teevad ka naabrid, partnerid ja liitlased ning sellest võidavad kõik. Eesti on EL piiririik, mistõttu roll EL kauba kontrollis on isegi mõnevõrra tähtsam. Vajadusel on võimalik tarded peatada koheselt,

olgu siis mistahes konflikti või embargoriigi suunal. Kõigist relvastuskontrolli meetmetest on SKK kõige praktilisem ning reaalsem mõjutusvahend.

Tugevast SKK-st võidavad ka ettevõtjad, kuna kaubavahetus teiste riikidega on eelisseisundis võrreldes riikidega, kus kontrollisüsteemi ei ole. Määrav on partneritevaheline usaldus. Samuti võidavad ettevõtjad süsteemi ühetaolisest rakendamisest Eestis ja teistes riikides (nt EL, režiimide partnerid). Seda kinnitab hiljuti EL läbiviidud kaheksa kasutusega kauba poliitika ülevaatusdokument, mis toob järeldusena välja, et ettevõtjad, liikmesriigid ja kodanikud EL-is on huvitatud efektiivsest ekspordikontrollist tagades seeläbi turvalisuse ja võideldes ebaseadusliku kaubandusega, samal ajal hõlbustades õiguspärast kaubandust (*Communication ... 2014*).

Võrreldes Eesti StrKS ja teiste EL riikide kehtestatud norme, on Eesti SKK rakendamise meetmed keskmised. Sellise võrdluse tarvis abistas EL kaheksa kasutusega kauba määruse nr 428/2009 artiklite põhine kommenteeritud analüüs, mille on kokku pannud Liege Ülikooli professor Q. Michel. Kommenteeritud analüüsis tuuakse välja liikmesriikide erisused rakendamises, nt leiab dokumendis võrdluse, missugused riigid on läinud EL kehtestatud normidest kaugemale kehtestades täiendavaid kauba nimekirju (Eesti ei ole); nõuavad riigilõivu dokumentide menetlemise eest (Eesti nõuab, kuid väikest); on kehtestanud täiendavaid riiklikke üldlube ainult oma riigi ettevõtjate toetamiseks (vähesed on, Eesti ei ole); või missugused on karistused rikkumiste eest erinevates liikmesriikides (Michel 2014). Selle info põhjal saab öelda, et kuigi liikmesriigiti on erisusi, ei ole Eesti EL õiguse rakendamisel üle võtnud ei miinimum ega maksimum norme, vaid jääb rakendamisel mõistliku keskmise piiridesse.

Eesti SKK süsteem on 20 aasta jooksul oluliselt arenenud. Välja saab tuua neli olulisemat aspekti: seadusandlus, komisjon, poliitiline aspekt ja järelevalve. Esiteks, Lisas 2 toodud analüüs näitab, et SKK on kehtestamisest alates läinud oluliselt hõlmavamaks, kuid konkreetsemaks. Ajaga on lisandunud erinevad lihtsustavad meetmed, mille tõttu on ettevõtjail rohkem võimalusi - see lisab süsteemile paindlikkust ja jätkusuutlikkust.

Seadusandluse tasandil nähakse ette kontrollitavad kaubad ja teenused, kontrollitavad veod, eriloa ja muud dokumendid, menetlused ja otsustusprotsess ning järelevalve - see lisab süsteemile konkreetsust ja läbipaistvust. Kogu süsteem on väga keeruline, nagu mitme muutujaga võrrand - on erinevad kaubad, igale erinev veokord, mis omakorda tingivad erinevad eriloa võimalused, lisaks Eesti seadustele eksisteerib EL õigusruum ja sanktsioonid –

näitab, et süsteem on väga killustatud. Samas on ühes seaduses kokku võetud kogu valdkonda puudutav kontrolli raamistik, mis on parim lahendus nii tarbija (ettevõtja), kui rakendaja vaatevinklist (Pärnsalu 2009, 27). Infotõrgete vältimiseks on süsteemi rakendaja, Komisjon lisanud palju abistavat infot veebilehele, aidates sellega kaasa rakendamise hõlbustamisele.

Teine aspekt on aktiivne ja tegus SKK rakendusorgan - Komisjon. Tegevusaruannetest loeb välja, et igal aastal ajakohastatakse strateegilise kauba nimekirju, vajadusel muudetakse seadusandlust; töötatakse välja juhendeid; tegeletakse laialdase teavitustegevusega, nii ettevõtjaile, kui järelevalve ametnikele. Panustatakse ka rahvusvaheliselt, osaledes EL ja rahvusvaheliste töögruppide töös. Iga-aastased raportid sisaldavad põhjalikku informatsiooni valdkonnas toimuva kohta, rahvusvahelise ja riigisisese koostöö kohta. Seega võib öelda Komisjon toetab efektiivset rakendamist.

Kolmas on poliitiline aspekt, mida näitab ilmekalt seadusega lubatud Komisjoni suur kaalutusõigus/vabadus ning SKK mõju märkimisväärne kasv, mida näitab sanktsioneerivate meetmete ulatuslikum rakendamine. Komisjonil on suur otsustusõigus tehingute lubamisel või keelamisel. Seda näitab StrKS § 19 toodud eriloa väljastamisest keeldumise põhjused, mille kohaselt piisab paljude keeldumispõhjuste puhul vaid kahtlusest. Kahtluste põhjendamine on vajalik, kuid siiski jätab see poliitilistele ja julgeoleku kaalutlustele piisavalt ruumi. Samas ettevõtja ei saa kunagi kindel olla tarne teostamises. Komisjonil on ka seaduse kohaselt õigus otsust muuta, peatada või tagasi võtta ning kahjusid, mis sellest otsusest võivad tekkida, riik ei hüvita (StrKS § 71 lg 6).

Olenemata suurest kaalutusõigusest on Komisjoni keeldumised läbi tegutsemise ajaloo jäänud pigem tagasihoidlikuks, vt Tabel 7. Väljastatud dokumentide kogumahust teeb ca 1% aastas, seega praktikas kasutab Komisjon kaalutusõigust ettevõtjale negatiivse lõpptulemusega seoses vähe. Keeldumiste põhjused on olnud seotud kahtlaste lõppkasutajatega. Vähene keeldumiste arv näitab, et ettevõtjad on protsessist teadlikumad või ettevaatlikumad.

Tabel 7. Strateegilise kauba komisjoni erilubade keeldumised 2004 - 2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Keeldumised	1	3	5	4	1	2	0	0	0	3

Allikas: Autor, Komisjoni tegevusaruannete 2004-2013 põhjal

Neljas aspekt on järelevalve osa mehhanismist. Avastatud rikkumiste arvu võib lugeda teatud mõttes kontrollsüsteemi lakmuspaberiks, mis näitab, kui hästi järelevalve toimib. Õigusrikkumiste arv on viimase 10 rakendamise aasta jooksul kümnekordistunud, arvud on toodud Tabelis 8. Kaubad, mille osas rikkumised toime pandud, on samad, mille osas toimub suurem kaubavahetus. Eriliselt torkab silma elektrišokivahendite ja teleskoopnuiade rikkumiste rohkus. Selline suund näitab jõustamisametnike tõhusat tööd rikkumiste tuvastamisel, kuid ka seda, et teadlikkus ettevõtjate osas vajab rohkem tähelepanu.

Tabel 8. Avastatud õigusrikkumiste arv 2004 - 2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Rikkumised	4	3	9	16	15	26	27	29	43	40

Allikas: Autor, Komisjoni tegevusaruannete 2004-2013 põhjal

Kokkuvõtvalt saab öelda, et SKK mehhanism toimib Eestis heal tasemel. Süsteem on 20 aasta jooksul märkimisväärselt kasvanud ja arenenud. Seadusandlust on põhjalikult muudetud neljal korral. Süsteem on aastatega paremini juurdunud ning muutunud läbipaistvamaks. Eesti rakendab süsteemi sarnaselt teiste riikidega, mis tuleb süsteemile ja ettevõtjaile kasuks. Erinevate lihtsustusmeetmete rohkus näitab süsteemi paindlikkust, arvestamaks ettevõtjate vajadustega. Kaubavahetus toimub ja eriloo süsteem toimib, on ka keeldumisi, kuid mitte ülemäära palju. Süsteem on läbipaistev. Toimib tõhus järelevalve. Komisjonile on jäetud piisavalt manööverdamisruumi vajadusel poliitiliste otsuste tegemiseks.

4.4. Meetme sihid - strateegilise kaubaga seotud ettevõtjad

Ettevõtjate huvi antud valdkonna vastu on põhjendatav mitmeti. Pannes end ettevõtja rolli, olles kursis riigis toimuvaga, jäävad kõlama viis seika. Esiteks – NATO üksuste paigutamine Eestisse, kollektiivkaitse ja küberturvalisuse tõkestamise põhimõtted. Teiseks, Eesti osalemine rahvusvahelistes sõjalistes operatsioonides ja tsiviilmissioonides (Eesti julgeolekupoliitika ... 2010). Kolmandaks Eesti huvi kaitsekulutuste taseme hoidmises SKPst 2% piires. Neljandaks - riigikaitse arengukava näeb 2015. aastaks riigikaitsele kulutava

summana ette 358 miljonit eurot, millest ca 40% moodustavad hanked ja investeeringud, (Eelarve 2014) ning aastaks 2022 arendatakse välja uued võimekused lahingmasinate, jalaväe võimekuste ja tankitõrjeraketikompleksi, liikursuurtükkide jm näol. Viiendaks rõhutab riigikaitse mittesõjalises strateegias tsiviilsektori toetust, milles oluline osa on kaitsetööstusel, mille kohta öeldakse “aastaks 2022 on Eesti kaitsetööstus rahvusvaheliselt tuntud ja eksporditurul aktiivne osaleja, kes arendab innovaatilisi tooteid, mis toetavad riigikaitse arengukava elluviimist“ (Riigikaitse arengukava ... 2014). Ettevõtja soov on sellest turust tulu teenida, uutest võimalustest osa saada.

Strateegilised kaubad on üldjuhul innovaatilisemad, praktilisemad ja töökindlamad, seetõttu ka hinnalisemad. Mitmeid esialgu sõjaväele välja töötatud seadmeist on saanud väärtuslikuks laiatarbekaubaks (nt GPS süsteem). Samuti on see valdkond väärtuslik igale riigile, kel oma kaitsevägi, politsei, eriuksused. Pole vaja olla osaline sõjas, et varustust kuluks, seda on vaja ka trennimiseks ning vanade kulunud seadmete väljavahetamiseks. Sõjalise kauba eksport EL-st 2012. aastal oli 40 miljardi väärtuses (*European arms ... 2012*). Kahesuguse kasutusega kauba puhul on turg veel laiem, kuna tegemist on töötleva tööstusega, meditsiini, telekommunikatsiooni jt eluliselt vajalike valdkondadega. Kahesuguse kasutusega kauba valdkond puudutab suurt ettevõtjaskonda, ca 5000 ettevõtet ekspordivad EL-st (*Green Paper ... 2011*), mille eksport kokku ca 2,5% EL väliskaubandusest (*Communication ... 2014*). Seega turg, SKK valdkonnas, millest ettevõtja võiks osa saada, on oluliselt suurem, kui vaid Eesti.

Strateegilise kaubanduse valdkond on oluline, selles tegutsemine kasumlik ning prestiižne, kuna tegemist on suurte eelarvetega ning panustatakse oluliselt teadus- ja arendustööle. SKK valdkonnale panustamine on jätkusuutlik, arvestades teadus ja arendustööle kulutatavaid summasid. Kes on selle valdkonna ettevõtjad Eestis?

Strateegilise kaubaga seotud ettevõtjate kohta Eestis infot leida on keeruline, kuna puudub klassikaline tegevusloa kohustus strateegilise kaubaga tegelevale ettevõtjale. Komisjonilt lubade taotlejate kohta info saamine ei ole võimalik, kuna tegemist on juurdepääsupiiranguga teabega. Interneti otsinguid teostades võib midagi selguda, kuna sealt leiab tulirelvade müüjaid, treeningseadmete ja mehitatud õhusõidukite tootjaid Eestis, kuid tervikpilti sellest ei moodustu. Seega tuleb kasutada väheseid olemasolevaid andmed:

- sertifitseeritud ettevõtjate nimekiri;
- sõjalise kauba vahendajate nimekiri;

- EKTL liikmed.

Sertifitseerimine ja sõjalise kaupade vahendajate registreerimine on tegevusloale lähim sarnane vaste StrKS-st. Mõlema puhul on tegemist avalike andmetega. Sertifitseeritud ettevõtjad kantakse EL andmebaasi *Certider*, milles on kokku 34 EL ettevõtjat (*Certified ... 2014*). Paraku andmebaasis oleva info põhjal Eestis sertifitseeritud ettevõtjaid ei ole. Sertifitseerimise puhul on tegemist üpris uue meetmega (rakendatud üle EL alates 2012 suvest), see võib olla põhjuseks, miks üle EL on vaid 34 sertifitseeritud ettevõtjat ning puuduvad Eesti ettevõtjad. Uued meetmed SKK valdkonnas vajavad juurdumiseks aega.

Sõjalise kauba vahendajate registreerimise andmed avaldatakse Välisministeeriumi veebilehe kaudu, registris on kokku 10 ettevõtjat. Autor analüüsis ettevõtjate andmeid, mis on toodud tabeli kujul Lisas 3. Analüüsis kasutati ettevõtjate vanuse, suuruse, tegevusala, omanike ja kasumi ning käibe andmeid. Selgus, et pooled registreeritud ettevõtjaist on tegutsenud 14-18 aastat ja pooled kuni 7 aastat, see näitab, et on kogenud firmasid ja ka nooremaid. Enamasti on tegemist Eesti omakapitalil põhinevate firmadega, vaid kahel kaheksast on välismaiseid osanikke. Suuruse järgi on tegemist mikroettevõtjatega, töötajate arv jääb vahemikku 0-5.

Tegevusala poolest on Äripäeva infopanga andmetel enamus neist valinud oma tegevusvaldkonnaks hulgimüügi (5) ja jaekaubanduse (2). Uurides ettevõtjate majandusaasta aruandeid selgub, et viis ettevõtjat tegutsevad eriotstarbelise varustuse valdkonnas (jahindus, pürotehnika, relvad, rõivad ja jalatsid), kolm ettevõtjat tegutseb lennunduse valdkonnas, üks vahekaubanduse ja üks teaduse valdkonnas. Tegevuse ulatuse hindamiseks võrdles autor müügitulu ja kasuminumbreid, mille järgi võib öelda, et kuigi kasumid (kahjumid) on suhteliselt tagasihoidlikud (va kolm firmat, kel kasum sadades tuhandetes eurodes), siis müügikäibe numbrid on mikroettevõtjate kohta arvestatavad, olles kuuel juhul kümnest rohkem, kui pool miljonit eurot. Lünkliku avaliku info põhjal on keeruline välja tuua konkreetseid jooni ettevõtte vanuse, töötajate ja müügitulude või kasumi vahel, selleks oleks vaja omada suuremat valimit.

Oluline on märkida kahte aspekti – esiteks, need 10 ettevõtjat on registreeritud sõjalise kauba vahendajate registris ning registrikanne on seotud konkreetsete strateegilise kauba kategooriatega, mis enamuse ettevõtjate puhul ei lähe kokku nende valitud ärilise tegevusalaga (Äripäeva infopanga andmetel). Teiseks, Komisjoni tegevusaruanded näitavad vaid vähest sõjalise kauba vahendusala tegevust. Sõjalise kauba vahendustegevuse kontroll

on topelkontrolli kohustusega, lisaks ettevõtja registreerimise kohustusele tuleb igaks tehinguks taotleda ka litsents. Vahendustegevuse litsentse on Komisjoni 2004 - 2013 tegevusaruannete põhjal väljastatud 10 aasta jooksul kokku 8 tk. Seega on arusaamatu, mis põhjusel registreerimine neile 10le ettevõttele vajalik on, kui reaalset vahendustegevust ei toimu. Võimalik, et sõjalise kauba vahenduse registreerimise tegelik põhjus erineb selle sihtotstarbelisest eesmärgist.

ETKL on ettevõtluse korras loodud Eesti kaitsetööstuse ettevõtjaid koondav erialaliit. ETKL eesmärgiks on ettevõtjate ühendamise sünergia loomiseks – tööstuse arendamise ja suunamise nimel. Liit asutati 2009. aastal ja sellel on 95 liiget, mh ka neli välismaist ettevõtet, kelle kohta teabe saamiseks on koostatud tabel Lisas 4. Teabe analüüsimiseks võrdleme ettevõtjate vanust, suurust ja tegevusala. Vanusega 1-10 tegevusaastat on 91-st ettevõtjast 31; natuke rohkem, 34 ettevõtjat on kuni 20. aastase kogemusega ning 26 ettevõtet on veel vanemad. See näitab suhteliselt ühtlast jaotust nii kogemusega kui uute ettevõtjate näol. Suur enamus, 84 firmat on loodud taasiseseisvunud Eesti ajal. Välismaised ettevõtjad jäetakse antud analüüsist välja, kuna tegemist ei ole Eesti ettevõtjatega, kuid peab märkima, et nende olemasolu on positiivne märk Eesti integreerimisest rahvusvahelise kaitsetööstusega.

Suuruse järgi klassifitseerivad mikroettevõtjateks 18, väikeettevõtjateks 33, keskmise suurusega ettevõtjateks 22 ning 8 on suureettevõtjad. Suuruse järgi on väike- ja keskmise suurusega ettevõtjate hulk suur, kuid ka mikroettevõtjaid on palju. Suuruse arvestusest jäid välja 14 ettevõtet, kelle kohta andmed puudusid. Vanematel ettevõtetel on ka üldjuhul rohkem töötajaid, st tegutsetakse jätkusuutlikus valdkonnas.

Tegevusalade poolest on palju erinevaid ettevõtjaid. Võrdluse tekkimiseks jagati ettevõtjad teatud määral sarnaste valdkondade vahel:

- tootmine ja tööstus, sh elektroonika – 22,
- masina- ja metallitööstus – 16,
- telekommunikatsiooni, infotehnoloogia valdkond – 15,
- kaubandus ja müük – 15,
- muud teenused (kinnisvara, nõustamine, veondus ja laondus) – 11,
- ehitus ja kinnisvara – 8,
- haridus ja teadustegevus – 3.

ETKL liikmete hulgas on enim tootmise ja tööstusega tegelevaid ettevõtjaid, kokku 38. Telekommunikatsiooni ja infotehnoloogia ning kaubandus on esindatud kumbki 15

ettevõtjaga. Leidub ka SKK valdkonnaga tugevamat sidet omavad haridus- ja teadustegevuse (kaitsetööstuse toetused) ning veondus ja laondustegevuse (piiriülesed veod) ettevõtjaid.

Kuigi ETKL ettevõtjaid ei saa otseselt seostada SKK piiriüleste vedude valdkonnaga (siseriiklik vajadus ennekõike), saab siiski tuua paralleele SKK tegevusaruannete analüüsi käigus toodud andmetega tegelikest vedudest SKK valdkonnas. Olulisemad valdkonnad ETKL liikmete hulgas on tootmine ja tööstus, sh elektroonika, telekommunikatsiooni ja infotehnoloogia - paralleeli saab tuua kahesuguse kasutusega kauba valdkonnaga, milles suur ekspordimaht (Joonis 3) just erimaterjalide, elektroonika, telekommunikatsiooni ning sensorite ja laserite alal. Paralleeli saab tuua sõjalise kauba osas, kuna kaubanduse ja müügiga tegelevate ettevõtjate arvukus on teatud määral seostatav sõjalise kauba valdkonna statistikaga (analüüs tõi välja, et toimub pigem import, transiit või vahendus, eksporti on vähe). Teise olulisema aspektina saab välja tuua, et ETKL liikmete hulgas on esindatud palju erinevaid valdkondi, sh Eesti tulevikusammas – informatsiooni- ja kommunikatsiooni-tehnoloogia valdkond. Võib loota positiivsele arengule SKK valdkonnas tulevikus.

Leitud SKK ettevõtjate andmetega on võimalik tuua kaudne seos käesoleva töö 2.5. alapeatükis toodud kolme ettevõtja tüübiga. Võttes arvesse statistika ja ettevõtjate andmeid, võib öelda, et sõjalise kauba puhul on Eestis pigem tüüp B ja C ettevõtted, ehk vahendajad ja import - eksport firmad, kuna peamine tegevusvaldkond on import, transiit ja vahendus - kaubanduse ja müügi tegevusvaldkonna numbrid ETKL hulgas toetavad seda järeldust. Ning kahesuguse kasutusega kauba suurt eksporti toetab statistika osas välja toodud kauba valdkonlik jaotus ja ETKL liikmete tegevus sarnastes valdkondades, mis on pigem sarnane tüüp A-le.

Kokkuvõtteks võib tuua välja, et Eesti SKK valdkonnaga seotud ettevõtjate kohta on võimalik saada andmeid sõjalise kauba vahendajate registreerimise ja ETKL kaudu. Avalike andmete alusel täielikku ülevaadet teha ei ole võimalik, kuid saab märkida mõningase seose olemasolu SKK statistika ja ettevõtjate tegevusvaldkondade vahel. SKK-ga seotud ettevõtjad on pigem tootjad kahesuguse kasutusega kauba valdkonnas (elektroonika, telekommunikatsioon, tööstus) ja kaubandusega tegelevad ettevõtted sõjalise kauba valdkonnas (nii ETKL, kui vahendajate registri andmetel). Veel on oluline märkida, et ETKL hõlmab palju erineva tegevusalaga ettevõtjaid, millest võib tulevikuks areneda uusi võimalusi.

4.5. Meetmete mõju - strateegilise kauba kontrollisüsteemi mõju ettevõtjale

Käesolevas alapeatükis uuritakse missugust mõju SKK süsteem ettevõtjale avaldab, toomaks ulatuslik ülevaade ettevõtjat mõjutavatest teguritest SKK valdkonnas.

Riigi sekkuvad meetmed SKK valdkonnas ja nende mõju ettevõtjale on toodud Tabelis 9, mille aluseks on käesoleva töö tabel nr 6. Tabelis toodu põhjal on riigi sekkuvate tegevuste tulemusel ettevõtjale nii positiivseid, kui ka negatiivseid mõjusid. SKK valdkonna erisuse tõttu on positiivsed ja negatiivsed mõjud suhteliselt võrdsed mõlema meetme puhul. Selle all peetakse silmas, head regulatiivsed meetmed toovad kasu ka ettevõtjale ning mitte-regulatiivsed meetmed on kasulikud, kui need on kõigile ettevõtjaile kättesaadavad. Ettevõtja peab oskama kasutada nii piiravaid, kui toetavaid meetmeid enda kasuks, vaid sellisel juhul on SKK ettevõtjale soodne valdkond.

Tabel 9. Riigi sekkuvad meetmed strateegilise kauba valdkonnas

Reguleerimise meetmed		
Regulatiivsed		Mitte-regulatiivsed
Teostusel põhinev reguleerimine		Maksud ja subiidiumid <u>Positiivne mõju:</u> Riigi toetused ja programmid. Riigilõiv on väike. Täiendavaid maksukohustusi ei ole. <u>Negatiivne mõju:</u> Riigilõiv on.
Protsessi reguleerimine	<u>Positiivne mõju:</u> Reguleeritus tagab süsteemi läbipaistvuse. Regulatsioon peab olema sihipärane ja rakendatav. Kaubanduspartnerite usalduse tagamine. Lihtsustavate meetmete rohkus. <u>Negatiivne mõju:</u> Süsteemi keerukus. Ressursikulu kasv ettevõtjale regulatsiooni tõttu. Sanktsioonid. Komisjoni otsuste ennustamatus.	Kaubeldavad käsutusõigused <u>Positiivne mõju:</u> SKK ei ole käsutusõiguseid. <u>Negatiivne mõju</u> Mõnedes strateegilise kaubaga seotud valdkondades on riiklikud käitlemismõõdud, kvoodid ja muud piiravad meetmed.
		Vabatahtlikud või nõustumiskokkulepped
		Iseregulatsioon <u>Positiivne mõju:</u> EKTL võib aidata ettevõtte tegevust suunata, arendada. Toob ettevõtja nähtavale.
		Kindlustus
		Informatsioon <u>Positiivne mõju:</u> Teave on olemas.
Täitmise innovatsioon		

Allikas: Autori koostatud D. Eerma käitluse alusel (Eerma 2002)

Riigi sekkuvate meetmete poolelt tooks välja neli aspekti, mis omavad mõju ettevõtjale. Esiteks, regulatsioon iseeneses on vajalik ja rakendatav, süsteem toimib. Kuid negatiivse aspektina on see suhteliselt keeruline, eriti, kui ettevõtja SKK seotud kaubamahud on väikesed. SKK ise piiriülese kauba liikumise piiranguga ettevõtjale lisavõimalusi/eeliseid ettevõtluse valdkonnas ei anna, kuid kontrolli raamistikus on meetmeid, mis annavad ettevõtjale eeliseid. Nt on ettevõtjal, kes kasutab üldlube või on sertifitseeritud, oluline turueelis võrreldes nende ettevõtetega, kes neid võimalusi kasutada ei saa. Enamasti on üldlubade sihtriigid valitud ekspordikontrollirežiimide järgi. Lisa 1 näitab, kui palju riike on ekspordikontrollirežiimides kaasatud (48) ja sinisena on toodud, riigid, mis osalevad kõigis režiimides (29), neid loetakse samameelseteks (*like-minded*) riikideks, mida usaldatakse ekspordikontrolliga seotud kaupade puhul enim. Selliste riikide puhul on ettevõtjal eelis SKK seotud kaubavahetuses, kuna meetmed on enamasti vastastikused (nt EL on kehtestanud üldoa ekspordiks USA-sse ja USA EL-i). Seega ettevõtja veo teostamise võimalused paranevad.

Samuti on ettevõtjal suur eelis sertifitseerimisel. Viimane on ettevõtja usaldusväärsuse meede, mida võib kasutada kaheti. Üks võimalus - kvaliteedimärgina, millega riik tunnustab eeskujulikke ettevõtjaid tugeva ettevõtja sisese ekspordikontrollisüsteemi rakendamise eest. Paljudes endistes NSVL riikides peetakse sellist riiklikku tunnistust väga oluliseks, seda kasutatakse eeldusena teistes riikides erilubade ja hangete läbiviimisel. Teise võimalusena on sertifitseerimine oluline komponent EL siseste vedude lihtsustamise süsteemis, mille eesmärk on tõsta EL kaitsetööstust konkurentsivõimelisemaks vähendades vähemsensitiivsete vedude puhul halduskoormust. Veo lihtsustus süsteem näeb ette lihtlitsentside asendamise impordi puhul sertifitseerimisega ja ekspordilitsentsid üldloaga. Võrreldes tehingupõhiste litsentsidega on sertifitseerimine ja üldloa kasutajaks registreerimine ühekordsed toimingud. Ettevõtja kaubavahetusele avaldab see positiivset mõju.

Negatiivse poole pealt peab ettevõtja arvestama, et tema kauba valdkonnas kehtivad ka teised normid ja nõuded kauba käitlemise osas. Eelpool, esimeses peakükis välja toodu kohaselt on Eestis ka mitmetes kauba valdkondades riiklikud käitlemisnormid, st et neis valdkondades toimub riiklik juba järelevalve muudel põhjustel, turvalisus, ohutus jne. Nt lõhkematerjali tootja või tulirelva müüa peab arvestama vähemalt topelt koormusega riiklike normide täitmiseks.

Teiseks, valdkond on riigile kasulik ning seetõttu on mitmeid toetavaid meetmeid. Ettevõtjal on võimalik taotleda Kaitseministeeriumi teadus- ja arendustegevuse stipendiume

või saada osa EAS pakutavatest meetmetest. Kindlasti omab ettevõtjale turustamise seisukohast olulisimat rolli messidel/näitustel kaasa löömine. Kaitsetööstuse mess on üks olulisimaid enda toodangu presenteerimise võimalusi. See on ka võimalus tutvustada innovaatilisi lahendusi.

Kolmandaks ja ettevõtjaile võib-olla olulisimaks aspektiks on SKK-ga kaasnevate kulutuste määr. Tegelemaks strateegilise kaubaga, peab ettevõtja arvestama lisanduva halduskoormusega, mis mõjutab ettevõtet ja selle protsesse. Praktikast tähendab see seda, et tuleb kulutada lisaressurssi selleks, et teostada kõik seadusega nõutud tingimused. Neist on Tabelis 10 toodud hinnanguline ülevaade. Kulude all on keeruline välja tuua konkreetset kuluvat ressursi, kuna see erineb ettevõtjast suurusest ja SKK valdkonna tegelemise mahust ning tegevusvaldkonnast, seetõttu on toodud hinnanguliselt protsendiline näitaja. Viimast tuleks arvestada, nii, et kui SKK-ga seotud tegevused võtavad ca ühe osa tööst (osa suurus on sõltuvuses ettevõtja SKK mahust), siis see osa on arvestatud võrdeliseks 100%. Hinnatakse, kui palju ja missugused tegevused SKK-ga seoses ettevõtja töömahtu võiksid võtta.

Tabel 10. Strateegilise kauba kontrolliga kaasnevad kulud ettevõtjale, hinnanguliselt

		Tegevus	Kulu
Kontrollitavad kaubad ja teenused	Tooted	tooted kvaliteetsemad, teadus ja arendustöö ressursi kulukam.	hinnanguliselt pool tegevusest, 50% tööst
	Turu leidmine	klientide leidmise võib olla keerukam, tuleb panustada näitustel /messidel käimistele ja valida kanaleid, kulutada prestiiži tekkimisele	hinnanguliselt 25% tööst
	Kaupade klassifitseerimine	ajakulukas, võib nõuda testide tegemist	10% tööst
Kontrollitavad veod		tuleb teha selgeks, milliste vedude puhul eriloo vajalikkus ja millistel mitte	3,4% tööst
Menetlus ja otsustusprotsess	Menetlusprotsess	taotluste täitmine, vajaliku lisainfo kogumine, lepingute sõlmimine. Vajadusel eeltingimuste täitmine (sertifitseerimine, üldlubade kasutamine ja sõjalise kauba vahendajate registrisse kandmine)	10% tööst erineb, olenevalt mida ja kauaks taotletakse
	Keeldumise tõenäosus	juristi vajadus – lepingud, trahvid, vaidemenetlused	1%
Järelevalve	Aruandlus ja andmete säilitamine	dokumentide säilitamise kohustus ja aruandlus Komisjonile	0,5%

	Kauba hävimine või hävitamine	teavitamine ja vastavate toimingute tegemine	Kuni 0,1%
--	-------------------------------	--	-----------

Allikas: Autori koostatud

Neljandaks, ettevõtjale võivad strateegilise kaubaga tegelemise puhul kaasneda ka teatud ohud. Sanktsioonid ja kriisid mõjutavad oluliselt ettevõtja tegevust, eriti nüüd, kui 1. augustil 2014 keelati sõjalise kauba eksport ja import ning sõjalise lõppkasutuse kahtlusega kaheksa kasutusega kauba eksport Venemaale. Poliitiline risk - otsused võivad mõjutada ettevõtja tulevikku, mille suhtes tal puudub igasugune võim. Üldload on vastu võetud valitsuse poolt, mis tähendab, et neid saab muuta, ka oluliselt, kui peaks soov tekkima. Keeldumised mõjutavad ettevõtja tegevust negatiivselt. Samuti on sotsiaalsed ohutegurid – ettevõtja on suurema luubi all, teda jälgitakse enam, võimalus, et riik kontrollib teda senisest enam on suurem. Ettevõtja pole oma otsustes vaba.

Ka eetiline aspekt – teatud turud on teatud kaubagruppide suhtes tundlikumad, nt Aafrika riigid käsituliirelvade suhtes. Võimalusi seal ettevõtlusega tegeleda on palju. Kuid, kas ettevõtja südametunnistus lubab seda, teades inimõiguste olukorda ja ohte seal turul? Kuidas ettevõtja oma partnereid valib, kas igapähe, kes on nõus maksuma või tehakse valik ka SKK aspektidest lähtuvalt, on ettevõtja otsus. Sellest vaatenurgast on ettevõtjal oluline roll määramiseks, missugune on Eesti SKK maine.

Kokkuvõttes võib öelda, et regulatiivsed meetmed mõjutavad ettevõtjat enim, nii täiendavate kohustuste, kui lihtsustavate meetmete näol. Ettevõtjale kaasnevad SKK rakendamisel teatavad lisakulutused, mis on otseses sõltuvuses tema SKK-ga seotud tegevuse mahust. Kuid tegemist on riigile olulise valdkonnaga, mistõttu on ka palju valdkonda toetavaid meeteid, tuues ettevõtjale palju positiivseid võimalusi. Seega SKK negatiivsed ja positiivsed mõjud on enam-vähem tasakaalus, kui ettevõtja kõiki meetmeid enda hüvanguks kasutada saab.

4.6. Hinnangud ja ettepanekud

Üldise hinnanguna SKK-ga meetme kohta saab öelda, et tänasel kujul ei ole tegemist otseselt ettevõtlust toetava meetmega, kuid valdkonnas on olemas kõik eeldused selleks saada. Põhjuseks ei olegi mitte niivõrd süsteem ise, kuna selles on piisavalt ettevõtjale sobivaid

meetmeid, vaid pigem tuleks neid paremini suunata - vastavad valdkondlikud meetmed ei ole saanud täit rakendust.

Siiski saab välja tuua mitmeid tähelepanekuid, mis aitaksid kaasa süsteemi paremale rakendamisele ning ettevõtjasõbralikumaks muutmisele. Olulisim aspekt on see, et valdkond on riigile tähtis ning seetõttu on SKK valdkonnas nii riiklikke piiranguid, kuid ka toetavaid meetmeid. Kuid ettevõtja peab olema teadlik ja oskama kasutada nii piiravaid, kui toetavaid meetmeid enda kasuks, vaid sellisel juhul on SKK ettevõtjale soodne tegutsemise valdkond.

Erinevate riiklike meetmete puhul on veel oluline välja tuua, et maksimaalse tulemuse nimel peaksid need olema täpselt suunatud/sihitud, mõjutamaks õiget sihtgruppi. Seega peaksid need arvestama lisaks rahvusvahelistele nõuetele ka Eesti tegelikku kasutajaskonda. Sellisel juhul oleks tagatud maksimaalne tulemus, nii ettevõtjale kui riigile.

Seaduse järgi on loodud hulk meetmeid, millest tegelikku kasutust näitab statistika järgi litsentside väljastamine. Lihtsustavate meetmetena välja toodud üldload ja sertifitseerimise võimalused on pigem alakasutatud. Samuti ei ole palju sõjalise kauba vahendustehinguid. Seega on erimeetmed kas vähetuntud, suunatud kehvasti või ei anna eeliseid Eesti ettevõtjaskonnale. Selle väite juures tuleb arvestada, et kuna Eesti süsteem põhineb rahvusvahelisele süsteemile, siis ei saa kõiki meetmeid vastavalt Eesti vajadustele ümber kujundada. Ettevõtja võidab rohkem SKK ühetaolisest rakendamisest, kui paljudest erimeetmetest. Kuid meetmeid suunates tuleks enam arvestada ettevõtja tüüp B ja C vajaduste ning võimalustega, kuna need on probleemsemad SKK lähtenurgast.

Sama kehtib ka toetavate meetmete puhul, riik peaks suunama oma toetavad tegevused sinna, kus enam võimekust ja lootust kasvuks. Sõjalise kauba osas tuleks toetada neid valdkondi, milles ettevõtjatel teadmine/kogemus ja riigil suurem vajadus, nt kaitse- ja treeningvarustus. Riik peaks toetama neid valdkondi, et kaubandusest kasvaks tööstus. Kahesuguse kasutusega kauba osas on näha, et tööstus on olemas, kuid seda oleks võimalik teadus- ja arendustegevusse panustamisega muuta jätkusuutlikumaks. Teatud määral seda juba tehakse läbi Kaitseministeeriumi arendustoetuste. Kuid üksikute projektide asemel tuleks toetusi suunata eesmärgipärasemalt ja järjepidevamalt.

Võttes arvesse Eesti SKK valdkonnaga seotud ettevõtjaskonda, milles on palju mikro- ning väike ja keskmise suurusega ettevõtjaid, tuleks senisest enam panustada koostööle. Strateegilisi kaupu edukalt tootvad firmad on maailmas suur-korpratsioonid. Väikesel ettevõtjal on üksi raske läbi lüüa. Kuid koostööga on võimalik luua lisandväärtust ja

panustada innovaativsematele lahendustele, tegeleda agressiivsemalt turundusega. Seetõttu on väga oluline tõhus ja aktiivne EKTL, mis ühendab ja toetab ettevõtjaid. ETKL suur liikmete arv näitab ilmekalt ettevõtjate huvi. Kuid ettevõtjad peaksid olema ka valmis koostööle ning avatud uute võimaluste ees.

Mitmeid väljatoodud aspekte saaks parandada lihtsate vahenditega. Olulisim abivahend on siinkohal teadlikkuse tõstmine. Tihedam koostöö ja kommunikatsioon ettevõtjate ja riigi vahel tõstaks ettevõtjate teadlikkust ning aitaks ka riigil neid paremini suunata, et ettevõtjail sellest rohkem kasu oleks. Riigi toetavate meetmete puhul tuleks vaadata üle strateegiad ja toetuste jagamise põhimõtted ja kujundada selged sihid, ETKL aitaks neid viia ettevõtjateni.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärgiks on uurida Eesti strateegilise kauba kontrollsüsteemi ja seotud ettevõtjaid, leidmaks, kuidas see mõjutab ettevõtjaid, kas tegemist on ettevõtlust toetava meetmega või kuidas seda selleks kujundada. Uuriti kõiki olulisemaid strateegilise kauba valdkonnaga seotud aspekte: kontrollsüsteemi ja selle toimimist, statistikat, valdkonnaga seotud ettevõtjaid ja tegevusvaldkondi ning strateegilise kauba kontrolliga seotud riiklikke meetmeid ja nende mõju ettevõtjale strateegilise kauba kontrolli valdkonnas.

Võib öelda, et kontrolli mehhanism toimib Eestis heal tasemel. Süsteem on 20 aasta jooksul märkimisväärselt kasvanud ja arenenud. Seadusandlust on põhjalikult muudetud neljal korral. Süsteem on aastatega paremini juurdunud ning muutunud läbipaistvamaks. Eesti rakendab süsteemi sarnaselt teiste riikidega, mis tuleb süsteemile ja ettevõtjaile kasuks. Erinevate lihtsustusmeetmete rohkus näitab süsteemi paindlikkust, arvestamaks ettevõtjate vajadustega. Kaubavahetus toimub ja eriloa süsteem toimib, on ka keeldumisi, kuid mitte ülemäära palju. Süsteem on läbipaistev. Toimib tõhus järelevalve. Komisjonile on jäetud piisavalt manööverdamisruumi vajadusel poliitiliste otsuste tegemiseks.

Strateegilise kauba kontrolli teema on oluline, nii poliitilisest kui majanduslikust aspektist, kuid nišivaldkonnana ei ole Eesti prioriteet. Aktuaalsust lisab poliitiline ja riiklik huvi. Majanduslikust aspektist on valdkonna kaubandus küll kasvavate mahtudega, kuid vedude väärtus jääb siiski alla 1% Eesti kogueksportist. Väljastatud erilubade statistika näitab, et Eesti on sõjalise kauba osas importiv riik ja kahesuguse kasutusega kauba osas eksportiv riik. Tegevusvaldkondadest on sõjalise kauba osas populaarseimad klassikalised sõjapidamise vahendid: tulirelvad, õhu- ja maismaasõidukid, kaitse- ja treeningvarustus. Kahesuguse kasutusega kauba osas on populaarsemad erimaterjalid ja kõrgtehnoloogia valdkonda kuuluv: elektroonika ja telekommunikatsiooniseadmed, laserid ja sensorid.

Strateegilise kaubaga seotud ettevõtjate kohta andmeid saada on keeruline, kuid on sõjalise kauba vahendajate registreerimise ja Eesti Kaitsetööstuse Liidu liikmete teave on

kättesaadav. Avalike andmete alusel täielikku ülevaadet teha ei ole võimalik, kuid saab märkida mõningase seose olemasolu strateegilise kauba kontrolli statistika ja ettevõtjate tegevusvaldkondade vahel. Strateegilise kauba kontrolliga seotud ettevõtjad on pigem tootjad kahesuguse kasutusega kauba valdkonnas (elektroonika, telekommunikatsioon, tööstus) ja kaubandusega tegelevad ettevõtted sõjalise kauba valdkonnas. Veel on oluline märkida, et Eesti Kaitsetööstuse Liit hõlmab palju erineva tegevusalaga ettevõtjaid, millest võib tulevikuks areneda uusi võimalusi.

Riiklike meetmeid on strateegilise kauba kontrolli valdkonnas kahte tüüpi – regulatiivsed ja mitte-regulatiivsed. Regulatiivne meede mõjutab ettevõtjat enim, nii negatiivselt (täiendavate kohustuste näol), kui ka positiivselt (lihtsustavate meetmete näol). Ettevõtjale kaasnevad strateegilise kauba kontrolli rakendamisel teatavad lisakulutused, mis on sõltuvuses tema strateegilise kauba kontrolliga seotud tegevuse mahust. Kuid tegemist on riigile julgeolekupoliitiliselt ja majanduse aspektist olulise valdkonnaga, mistõttu on ka mitmeid valdkonda toetavaid meetmeid, luues ettevõtjale täiendavaid võimalusi läbi erinevate Kaitseministeeriumi ja Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse toetuste ning Eesti Kaitsetööstuse Liidu kaudu. Seega strateegilise kauba kontrolli negatiivsed ja positiivsed mõjud on enam-vähem tasakaalus, kui ettevõtja kõiki meetmeid enda hüvanguks kasutada saab.

Kokkuvõtteks saab öelda, et strateegilise kauba kontroll sellisel kujul, kui see on täna, ei ole ettevõtlust toetav meede, kuid valdkonnas on olemas eeldused selleks saada. Põhjused ei olegi mitte niivõrd süsteemis, kuna selles on piisavalt ettevõtlust soosivaid võimalusi, vaid pigem tuleks neid paremini suunata. Maksimaalse tulemuse nimel peaksid kasutatavad meetmed olema täpselt sihitud, mõjutamaks õiget sihtgrupi. Paraku näitab statistika meetmeid kasutatakse vähe (lihtsustavad meetmed) ja üksikute projektide asemel tuleks toetusi suunata eesmärgipärasemalt ja järjepidevamalt (toetuste jagamisel). Seega meetmed on olemas, kuid realselt nendega ei toetata ettevõtlust. Kasutatavad meetmed peaksid arvestama lisaks rahvusvahelistele nõuetele ka Eesti tegelikku kasutajaskonda, lähtuma realsest vajadusest. Selliselt oleks võimalik ettevõtlust strateegilise kauba valdkonnas ka tulemuslikult toetada.

Samuti peab oma panuse andma ettevõtja ise. Selles on määrav roll ettevõtja teadlikkusel ja Eesti Kaitsetööstuse Liidul. Ettevõtja olema teadlik kõigist olemasolevatest meetmetest, et neist maksimaalselt kasu saada. Samuti on oluline ka ettevõtjate omavaheline koostöö, seetõttu tuleks enam panustada Eesti Kaitsetööstuse Liidule saavutamaks tugevam kaitsetööstus ja areng. Parem kommunikatsioon ja teadlikkuse tõstmine on võlusõnad.

VIIDATUD ALLIKAD

- Arendustegevus. Kaitseministeerium. <http://www.kaitseministeerium.ee/et/arendustegevus>. (15.12.2014)
- Australia Group participants. Australia Group. <http://www.australiagroup.net/en/participants.html>. (14.05.2014).
- Economy rankings. World Bank Group. <http://www.doingbusiness.org/rankings>. (19.12.2014)
- Eesti Julgeoleku poliitika alused. (2010) Kaitseministeerium. http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/nodes/9417_Julgeolekupoliitika_alused_2010.pdf. (27.11.2014)
- Eelarve. Kaitseministeerium. <http://www.kaitseministeerium.ee/et/eelarve>. (02.01.2014)
- Eerma, D., Wrobel, R. M. (2012). Majanduspoliitika alused. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Eerma, D. (2002). Valitsuse poliitika erinõuetega tegevusalade tegevuslubade väljastamisel. <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=11737&op=archive2>. (27.12.2014).
- European arms export to the Middle East reaches record high. Flemish peace institute. <http://www.flemishpeaceinstitute.eu/press/european-arms-export-middle-east-reaches-record-high>. (29.12.2014)
- Certified Enterprises Register. European Commission. <http://ec.europa.eu/enterprise/sectors/defence/certider/index.cfm?fuseaction=undertakings.countries>. (27.11.2014).
- Commission staff working Document. (2013). European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/february/tradoc_150459.pdf (22.10.2014).
- Communication from the Commission to the European Parliament. (2014) European Commission. http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2014/april/tradoc_152446.pdf. (17.09.2014)
- Country Rankings. (2014). Heritage Foundation. <http://www.heritage.org/index/ranking>. (27.12.2014)
- Greenberg, A. (2013). State Department Demands Takedown Of 3D-Printable Gun Files For Possible Export Control Violations.

<http://www.forbes.com/sites/andygreenberg/2013/05/09/state-department-demands-takedown-of-3d-printable-gun-for-possible-export-control-violation/>. (14.05.2014)

Green Paper The dual-use export control system of the European Union: ensuring security and competitiveness in a changing world. (2011). European Commission.

http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2011/june/tradoc_148020.pdf (27.10.2014)

Hertog, J. Review of economic theories of regulation. (2010).

http://www.uu.nl/SiteCollectionDocuments/REBO/REBO_USE/REBO_USE_OZZ/10-18.pdf. (20.11.2014)

Members. Zangger Committee.

<http://www.zanggercommittee.org/Members/Seiten/default.aspx>. (14.05.2014).

Members. Eesti Kaitsetööstuse Liit. <http://defence.ee/liikmed/>. (17.12.2014)

Michel, Q. (2014). The European Union Dual-Use Items Control Regime: Comment of the Legislation: article-by-article.

http://local.droit.ulg.ac.be/jcms/service/file/20141211160916_Vademecum-DUV5Rev2-revision-PDF-10.pdf (12.12.2014).

Participating states. Wassenaar Arrangement.

<http://www.wassenaar.org/participants/index.html>. (14.05.2014).

Partners. Missile Technology Control Regime.

<http://www.mtcr.info/english/partners.html>. (14.05.2014).

Pärnsalu, T. (2009). Strateegilise kauba ekspordikontroll. 1. tr. Tallinn: Sisekaitseakadeemia.

Hertog, J. (2010). Review of economic theories of regulation.

http://www.uu.nl/SiteCollectionDocuments/REBO/REBO_USE/REBO_USE_OZZ/10-18.pdf. (02.12.2014)

Riigikaitse arengukava 2013-2022. Kaitseministeerium.

http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/nodes/13204_Riigikaitse_arengukava_2013-2022.pdf. (27.11.2014)

Strateegilise kauba komisjoni tegevusaruanded. Välisministeerium.

<http://vm.ee/et/strateegilise-kauba-komisjoni-tegevusaruanded>. (15.10.2014)

Strateegiliste kaupade nimekirja kehtestamine. Vastu võetud Riigikogus 22. Detsembril 2012.a

– RT I, 29.12.2011, 47.

Strateegilise kauba seadus. Vastu võetud Riigikogus 7. detsembril 2012.a. – RT I, 31.01.2012, 7.

Strateegilise kauba seadus. Vastu võetud Riigikogus 17. detsembril 2003.a. – RT I, 2004, 2, 7.

Strateegilise kauba sisse- ja väljaveo ning transiidi seadus. Vastu võetud Riigikogus 16. juunil

1999.a. – RT I, 1999, 57, 597.

Strateegilise kauba välja- ja transiitveo seadus. Vastu võetud Riigikogus 6. aprillil 1994.a. – RT

I, 1994, 30, 466.

Strateegiliste kaupade kontrolli süsteemi loomise korraldus. Vastu Võetud Riigikogus 1. juunil

1993.a. - RT I 1993, 48, 667

Trends in the world military expenditure. (2013). Sipri.

<http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1404.pdf>. (25.12.2014)

Trends in international arms transfers. (2013). Sipri.

<http://books.sipri.org/files/FS/SIPRIFS1403.pdf>. (25.12.2014)

Vastuost. Kaitseministeerium. <http://www.kaitseministeerium.ee/et/vastuost>. (15.12.2011)

Äripäeva Infopank. Äripäev. <http://infopank.aripaev.ee/Default.aspx>. (20.12.2014)

„Riigikaitse arengukava 2013-2022 mitte-sõjalised osad“ avalik kokkuvõte (2014).

Kaitseministeerium.

http://www.kaitseministeerium.ee/files/kmin/nodes/14029_Riigikaitse_arengukava_mittesojaline_osa.pdf. (27.11.2014)

SUMMARY

ESTONIAN STRATEGIC GOODS CONTROL SYSTEM AS A SUPPORTING MEASURE FOR ENTREPRENEURSHIP

Kristi Torim

The aim of this work is to study Estonian Strategic Goods Control system and entrepreneurs in this field to find how it affects companies, if it is a supporting measure for entrepreneurship or how to make it as such.

To this end every relevant aspect of the control system was analysed: the system itself, how it functions and statistics; which business spheres and businesses are involved; what kind of government intervention measures are involved and how these affect entrepreneurs.

It was found out that strategic goods control system is in between of political and economic interests. The control system is a restrictive measure for business activity, but there are also several supporting measures involved. The field is of some relevance, because interests and trade activity in this field exists. The control system, being restrictive also includes several facilitating measures for entrepreneurs. And because of national defence policies and security interests many supporting measures are there to promote activity and entrepreneurship in the field. So two sides of the same coin, restrictive measures and supporting measures. How it all effects business and could it be diverted more to the supporting side, was the question.

Although including relevant measures in the field, today in Estonia this field cannot be counted as supporting measure. These measures are not properly targeted to fit Estonian market and national needs. To take the most of it, Estonian actual needs must be in correlation with the government interests and measures in the field. With some cooperation and awareness rising, this aim could be achieved.

LISAD

Lisa 1. Ekspordikontrolli režiimid ja nende osalisriigid

		NSG*	MTCR**	AG***	WA ****	ZC*****
1.	Argentiina	x	x	x	x	x
2.	Austraalia	x	x	x	x	x
3.	Austria	x	x	x	x	x
4.	Valgevene	x	-	-	-	x
5.	Belgia	x	x	x	x	x
6.	Brasillia	x	x	-	-	-
7.	Bulgaaria	x	x	x	x	x
8.	Kanada	x	x	x	x	x
9.	Hiina	x	-	-	-	x
10.	Horvaatia	x	-	x	x	x
11.	Küpros	x	-	x	-	-
12.	Tšehhi	x	x	x	x	x
13.	Taani	x	x	x	x	x
14.	Eesti	x	-	x	x	-
15.	Soome	x	x	x	x	x
16.	Prantsusmaa	x	x	x	x	x
17.	Saksamaa	x	x	x	x	x
18.	Kreeka	x	x	x	x	x
19.	Ungari	x	x	x	x	x
20.	Island	x	x	x	-	-
21.	Iirimaa	x	x	x	x	x
22.	Itaalia	x	x	x	x	x
23.	Jaapan	x	x	x	x	x
24.	Kasahstan	x	-	-	-	x
25.	Korea Vabariik	x	x	x	x	x
26.	Läti	x	-	x	x	-
27.	Leedu	x	-	x	x	-
28.	Luksemburg	x	x	x	x	x
29.	Malta	x	-	x	x	-
30.	Holland	x	x	x	x	x
31.	Uus-Meremaa	x	x	x	x	x
32.	Norra	x	x	x	x	x
33.	Poola	x	x	x	x	x
34.	Portugal	x	x	x	x	x
35.	Rumeenia	x	-	x	x	x
36.	Venemaa	x	x	-	x	x
37.	Slovakkia	x	-	x	x	x

38.	Sloveenia	x	-	x	x	x
39.	Lõuna-Aafrika Vabariik	x	x	-	x	x
40.	Hispaania	x	x	x	x	x
41.	Rootsi	x	x	x	x	x
42.	Šveits	x	x	x	x	x
43.	Türgi	x	x	x	x	x
44.	Ukraina	x	x	x	x	x
45.	Inglismaa	x	x	x	x	x
46.	USA	x	x	x	x	x
47.	Mehhiko	x	-	x	x	-
48.	Serbia	x	-	-	-	-
49.	Euroopa Komisjon	Vaatleja staatuses	-	x	-	Vaatleja staatuses
<p>* India esimesest tuumakatsetusest alguse saanud <u>Tuumatarnijate grupp</u> (NSG - <i>Nuclear Suppliers Group</i>) loodi 1974. NSG kontrollib tuumamaterjalide ekspordi, on üle võtnud suure osa ZC kohustusi ning laiendanud neid. NSG on tihedasti seotud NPT ja Rahvusvahelise Aatomienergia Agentuuriga (<i>International Atomic Energy Agency</i>). NSG'1 on kaks kontrollitava kauba nimekirja: tuumamaterjalide nimekirja ja kahesuguse kasutusega kaupade nimekirja. NSG'1 on 48 osalisriiki (NSG veebileht, 14.05.2014). Eesti ühines 2005. aastal.</p>						
<p>**<u>Raketitehnoloogia kontrollrežiim</u> (MTCR - <i>Missile Technology Control Regime</i>) loodi 1987 kontrollimaks massihävitusrelvade (keemia, bioloogilise ja tuumarelva) kohale toimetamise kaupu. Režiimil on 34 osalist (MTCR veebileht, 14.05.2014). Eesti ei ole liige.</p>						
<p>***<u>Austraalia grupp</u> (AG - <i>Australia Group</i>) loodi 1985. aastal, kuna 1984 leidis kinnitust Iraagi sõjas keemiarelva kasutamise fakt. AG eesmärk on kontrollida kaupu, mida saab kasutada keemia- ja bioloogilise relva valmistamiseks. AG on tihedalt seotud Bakterioloogiliste (bioloogiliste) ja toksinrelvade väljatöötamise, tootmise ja varumise keelustamise ja nende hävitamise konventsiooniga ja Keemiarelva Keelustamise Organisatsiooniga (AG veebileht, 14.05.2014). AG'1 on 42 osalisriiki (AG veebileht, 14.04.2014). Eesti liitus 2004. aastal.</p>						
<p>****<u>Wassenaari Kokkulepe</u> (WA - <i>Wassenaar Arrangement</i>), loodi 1995. WA eelkäija oli strateegilise ekspordi mitmepoolse koordineerimise komitee (COCOM - <i>Coordinating Committee for Multilateral Export Controls</i>), mille asutasid lääne-bloki riigid esimese viie aasta jooksul peale Teist maailmasõda ning mille eesmärk oli relvaembargo ida-bloki riikidele. WA seab kontrollinormid tavarelvastuse ja kahesuguse kasutusega kaupade ekspordile. WA on noorim oma peagi täitva 20. tööaastaga ning režiimil on kokku 41 osalisriiki (WA veebileht, 14.05.2014). Eesti on režiimi liige 2005. aastast.</p>						
<p>*****<u>Zangger'i komitee</u> (ZC - <i>Zangger Committee</i>) loodi NPT artikkel 3, paragrahv 2. tõlgendamiseks. Eesmärk oli tõlgendada NPT nõuded ekspordikontrolli keelde, st tuvastada tuumamaterjalideks loetavad kaubad, mille tarnetele seada piirangud (ZC veebileht, 14.05.2014). ZC on 39 osalisriiki. Eesti ei ole ühinenud režiimiga.</p>						

Allikas: Autor, ekspordikontrolli režiimide veebilehtede põhjal

Lisa 2. Muutused Eesti strateegilise kauba regulatsioonis 1994-2012

Seadused	Mis muutus
Strateegilise kauba välja- ja transiitveo seadus (RT I 1994, 30, 466)	8. paragrahvi. Kehtestas strateegilise kauba kontrolli strateegilise kauba väljaveole ja transiidile. Kehtestas mõisted, kauba nimekirja, eriloo nõude, üldised keelud, järelevalve ja vastutuse. Seaduse juurde kehtestati 05.10.1994 (RT I 1994, 70, 1220) strateegilise kauba välja- ja transiitveo kord, milles sätestati menetluslikud protseduurid, loodi strateegilise kauba kontrolli komisjon ning kehtestati strateegiliste kaupade nimekiri.
Strateegilise kauba sisse- ja väljaveo ning transiidi seadus (RT I 1999, 57, 597)	13. paragrahvi. Lisas sisseveo kontrolli. Täpsustas tulirelvade kontrolli (seos relvaseadusega), protseduure, töi strateegilise kauba kontrolli komisjoni õigused ja kohustused seaduse tasandil välja, lisas juurde komisjoni poolt väljastatavaid dokumente (lisaks erilubadele). Selle juurde tehti strateegilise kauba sisse- ja väljaveo ning transiidi kontrolli komisjoni põhimäärus (RT I 1999, 72, 693), millega loetleti komisjoni liikmed, eesotsas Välisministriga, sätestati komisjoni õigused ja liikmete kohustused.
Strateegilise kauba seadus (RT I 2004, 27)	63 paragrahvi. Võttis üle EL ja ekspordikontrollirežiimide liikmelisusest tulenevad nõuded. Täpsustab reguleerimisala, mõisted, eriloo nõude ja lõppkasutuse järelevalve tagamise. Toob välja komisjoni õigused ja kohustused, lisab erinevaid litsentsi vorme, sh lihtsustatud korra üldloa alusel vedamiseks. Eelnevalt selgemalt on toodud välja kõik litsentsi taotlemisega seotud protseduurilised elemendid, tähtajad jne. Sätestab riikliku järelevalve tagamise. Esimest korda tuuakse sisse sõjalise kauba vahenduse kontroll. Kuigi seadus täpsustas senisest enam protseduurilisi aspekte, on seaduse juures veel lisaks 8 alamakti, millega kehtestatakse dokumentide vormid, andmebaasi asutamine, sõjalise kauba komisjoni põhimäärus, tolliformaalsused, menetlemise kord ja muud. Selle seadusega pandi strateegilise kauba kord väga selgetesse raamidesse. Kui eelnevalt hoiti kõike strateegilise kaubaga seoses saladuse loori all, siis nüüd kehtestati seadusega komisjonile ka avaliku aruandluse esitamise kohustus, millest on võimalik välja lugeda statistikat ja trende.
Strateegilise kauba seadus (RT I, 31.01.2012, 7)	104 paragrahvi. Sätestab üldsätted, eriluba puudutavad sätted, lisab senise ühe üldloa asemel 10 üldluba lihtsustud vedude võimalusteks ning täpsustab nende kasutamise korda. Samuti lisab täiesti uue meetmena ettevõtja usaldusväärsuse hindamise ehk sertifitseerimise, mis võib teatud juhtudel anda eelised ettevõtjale, sätestab terve rea teavitamiskohustusi ettevõtjale. Lisab ka kaheksa kasutusega kauba vahenduse ja transiidi kontrolli, mis eelnevalt puudus. Seaduse juurde kuulub 6 alamakti, millega täpsustatakse komisjoni tööd, tolli formaalsuste teostamise korda, kauba nimekirjad, üldload, dokumentide vormid ja strateegilise kaubaga seotud toimingute andmekogu asutamise. Täna kehtiv seadus on suuresti sarnane eelneva seadusega, kuid läheb teatud meetmetes põhjalikumaks, rohkem sügavuti ning lisab rohkem lihtsustatud veo võimalusi ettevõtjale.

Allikas: Autor, strateegilise kauba seaduste põhjal

Lisa 3. Sõjalise kauba vahendajad – ettevõtjad

Ettevõtjad	Ärregistri number	Ärregistrisse kandmise aeg	Tegevusala	Märksused	Töötajaid	Müügitulu ja kasum (kahjum)	Välismaised osanikud	Vahenduse registreeringus nimetatud kaubakategooriad
1	Dollin Aero OÜ	15.07.1996	Muude vahetoodete hulgmüük	Majandusaasta aruande järgi on peamiseks tegevusalaks lennukite ja lennundustehnika varuosade müük	0	Müügitulu 6 923 EUR ja kahjum 121 EUR (2013)	1 Rootsi (50%), 1 Eesti	ML1, ML2, ML3, ML4, ML6, ML9, ML10, ML13, ML22
2	Bristol Trust OÜ	19.08.2009	Rõivaste ja rõivatsandite hulgmüük	Majandusaasta aruande järgi müüakse jalatseid ja rõivaid ja rõivatsandeid	1	Müügitulu 1 866 324 EUR ja kasum 201 311 EUR (2013)	ei	ML13, ML15, EST2
3	Artemis Trading OÜ	14.02.2007	Jaemüük muudes spetsialiseeritud kauplustes	Majandusaasta aruande järgi tegeleb jahindus- ja kalastusvaruste müügi	5	Müügitulu 475 846 ja kasum 42 955 (2013)	ei	ML1, ML2, ML3
4	Rose Mons OÜ	10.11.2011	Spetsialiseerimata hulgikaubandus	Majandusaasta aruande järgi tegeleb vahenduskaubandusega	0	Müügitulu 1 0456 ja kahjum 28 692 (2013)	ei	ML1, ML2, ML3, ML4 (v.a. jalaväenimised), ML5, ML6, ML9, ML10
5	Musket OÜ*	03.10.1997	Masinate, tööstusseadmete, laevade ja õhusõidukite vahendamine	Majandusaasta aruande järgi välkelennukite ja nende varuosade ost ja müük	4	Müügitulu 15 397 587 EEK ja kasum 834 827 EEK (2010)	ei	ML1, ML2, ML3, ML4, ML5, ML6, ML9, ML10, ML13, ML14, ML17, ML18, ML21, ja ML22
6	Baltic Armaments OÜ	22.12.2000	Muude vahetoodete hulgmüük	Majandusaasta aruande järgi tegeleb üld- ja eriotstarbeliste seadmete hulgmüügi	3	Müügitulu 1 295 460 EUR ja kasum 250 426 EUR (2013)	ei	ML1, ML2, ML3, ML5, ML13, ML15, ML16, EST2
7	ArmiNord OÜ	17.02.2011	Mootorsõidukite hooldus ja remont	Majandusaasta aruande järgi tegeleb õhutranspordi teenindavate tegevusaladega	1	Müügitulu 938 174 EUR ja kasum 14 599 EUR (2013)	1 Ukraina (40%), 2 Eesti	ML1, ML1a, ML1b, ML1c, ML1d, ML2, ML3, ML4, ML4a, ML4c, ML5, ML6, ML9, ML9a, ML9b, ML9c, ML9d, ML10, ML10a, ML10b, ML10c, ML10d, ML10e, ML10f, ML10g, ML10h, ML11, ML11a, ML13, ML14, ML15, ML15a, ML15b, ML15c, ML15d, ML15e, ML17, ML17a, ML17e, ML17f
8	Citysec AS	07.05.1996	Sportrikapade hulgmüük (v.a spordirõivad ja -jalatsid)	Majandusaasta aruande järgi tegeleb relvade, laskemoona, erivahendite ning spordiseadmete jae- ja hulgmüügi. Põhiklientuur riigi jõustruktuurid, turvafirmad ja laskesportiga tegelevad ühingud.	5	Müügitulu 591 105 EUR ja kasum 39 823 EUR (2013)	ei	ML1, ML2, ML3, ML5, ML13, ML15, ML16, EST2
9	Milmets OÜ	24.04.2014	Muu mujal liigitamata kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	pole teada	pole teada	pole teada	ei	ML1, ML2, ML3, ML4, ML5, ML6, ML7, ML8, ML9, ML10, ML11, ML13, ML14, ML15, ML16, ML17, ML18, ML21, ML22, EST1, EST2
10	Firestudio OÜ	07.08.1997	Mujal liigitamata kaupade jaemüük spetsialiseeritud kauplustes	Majandusaasta aruande järgi tegeleb ihutustekite ja enefektide korraldamise, laiatarbe pürotehnika müügi, profi- ja eriotstarbelise pürotehnika müügi	2	Müügitulu 89 683 EUR ja kasum 7 807 EUR	ei	ML1, ML2, ML3, ML4, ML5, ML6, ML8, ML13, ML14, ML18, EST2.

* andmed 2010 majandusaasta aruande järgi, kuna hilisemaid ei ole kättesaadavaid

Allikas: Autori koostatud Äripäeva inforegistri andmete põhjal.

Lisa 4. Eesti Kaitsetööstuse Liidu ettevõtjad

Jrk nr	Ettevõtjad	Asutamise aeg	Tegevusala	Märkused
1	A24 Grupp OÜ	2013	Muude mootorsõidukite müük	
2	AA-SAT Professional O	1997	Telekommunikatsioon	2013 töötajaid 4
3	Aburgus OÜ	2012	Turvateenused	2012 töötajaid 3
4	Adrem Pärnu OÜ	1992	Masina- ja metallitööstus	2013 töötajaid 25
5	Aktors OÜ	2007	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 26
6	Alunaut OÜ	1996	Masina- ja metallitööstus, lõbusõidu- ja sportpaatide ehitus	2013 töötajaid 12
7	ASA Quality Services OÜ	2004	Infotehnoloogia, arvutialased konsultatsioonid	2013 töötajaid 23
8	BAE Systems Hägglunds AB	Välismaine firma		
9	Baltflex AS	1994	Hulgikaubandus, muude üld- ja eriotstarbeliste masinate ja seadmete hulgimüük	2013 töötajaid 38
10	Baltic Defence & Technology OÜ	2012	Masina- ja metallitööstus, teenused	2013 töötajaid 4
11	Baltic Marine Group AS	2001	Kaubandus, muude masinate ja seadmete hulgimüük	2013 töötajaid 22
12	Baltic Workboats AS	2000	Masina- ja metallitööstus, laevade ehitus	2013 töötajaid 109
13	Benefit AS	1990	Kaubandus, muude keemiatoodete hulgimüük	2013 töötajaid 16
14	BLRT Grupp AS	1996	Masina- ja metallitööstus, lavade ehitamine ja remont	2013 töötajaid 148
15	Bristol Trust OÜ	2009	Kaubandus, rõivaste ja rõivalisandite hulgimüük	2013 töötajaid 1
16	Bytelife Solutions OÜ	2005	Infotehnoloogia, arvutisüsteemide ja andmebaaside haldus	2013 töötajaid 28
17	CF&S Estonia AS	1997	Veondus ja laondus, ekspedeerimine	2013 töötajaid 76
18	Combat Armouring Group AS	2008	Masina- ja metallitööstus, mootorsõidukite tootmine	2013 töötajaid 15
19	Cybernetica AS	1997	Telekommunikatsioon	2013 töötajaid 86
20	Defendec OÜ	2006	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 20
21	DSV Transport AS	1994	Veondus ja laondus, ekspedeerimine	2013 töötajaid 146
22	Ecometal AS	1999	Tootmine, jäätmekäitlus. Sorteeritud materjali taaskasutus	2013 töötajaid 57
23	Eesti Energia AS	1939	Kaubandus, energeetika ja gaasi müük	2013 töötajaid 7314
24	Eesti Vanglatööstuse AS	2001	Masina- ja metallitööstus, muude metallkonstruktsioonide ja nende osade tootmine, ahjude, tööstusahjude ja ahjupõletite tootmine	2013 töötajaid 26
25	Eksamo AS	1995	Masina- ja metallitööstus, mujal liigitamata erimasinate tootmine	2013 töötajaid 33
26	Eli OÜ	1999	Haridus – ja teadus, teadus- ja arendustegevus	2013 töötajaid 13
27	Eliko Tehnoloogia Arenduskeskus OÜ	2004	Haridus – ja teadus, teadus- ja arendustegevus	2013 töötajaid 15
28	Elion Ettevõtted AS	1997	Telekommunikatsioon, traatsideteenuste osutamine	2013 töötajaid 1515
29	Empower AS	2007	Ehitus ja ehitusmaterjalide tootmine, elektri- ja sidevõrkude ehitus	2013 töötajaid 400
30	Englo OÜ	1991	Elektroonika, mõde-, katse- ja navigatsiooniseadmete tootmine	2013 töötajaid 7
31	Eolane Tallinn AS	1993	Elektroonika, sideseadete tootmine	2013 töötajaid 185
32	Esmar Ehitus AS	1992	Ehitus, ehitusmaterjalide tootmine. Vee-, gaasi- ja kanalisatsioonitrasside ehitus	2013 töötajaid 36
33	Estiko AS	1991	Teenus, büroohaldus ja muu äritegevus	2013 töötajaid 9
34	Eurokraft Service OÜ	2006	Masina- ja metallitööstus, kaevandus-, karjääri- ja ehitusmaterjalide tootmine	2013 töötajaid 7
35	Flir Systems Estonia OÜ	2007	Elektroonika, mõde-, katse- ja navigatsiooniseadmete tootmine, katse- ja navigatsiooniseadmete tootmine; ajanäitajate tootmine	2013 töötajaid 51
36	Fuijtsu Estonia AS	1996	Infotehnoloogia	2013 töötajaid 241
37	G4S Eesti AS	1994	Turvateenused	2013 töötajaid 2423
38	Galvi-Linda AS	1991	Tootmine, nahatöötlemine ja nahktooted, kohvrid, käekotid jms.	2013 töötajaid 101
39	General Dynamics	Välismaine firma		
40	Gevatex OÜ	1996	Tootmine, nahatöötlemine ja nahktooted, kohvrid, käekotid jms.	2013 töötajaid 43
41	Gladius Baltic OÜ	2008	Kaubandus, mujal liigitamata kaupade jaemüük spetsialiseeritud kauplustes. Militaar- ja jahikaubad	2013 töötajaid 3
42	Harju Elekter AS	1968	Tööstus, elektrijaotusseadmete ja juhtaparatuuri tootmine	2013 töötajaid 455
43	Helmes AS	1991	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 117
44	HK Nõustamise OÜ	2009	Kaubandus, muude mujal liigitamata kodutarvete	

			jaemüük, kirjalik ja suuline tõlge	
45	I.V.A. Leon OÜ	1997	Kaubandus, muu mujal liigitamata kutse-, teadus- ja tehnikaalane tegevus	2013 töötajaid 3
46	Icefire OÜ	2002	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 59
47	Instigo Eesti OÜ	2000	Konsultatsioonid, ärinõustamine	2013 töötajaid 3
48	Jaamikese Jahindus OÜ	2003	Kaubandus, muude üld- ja eriotstarbeliste masinate ja seadmete hulgmüük	2013 töötajaid 0
49	Karla Auto O.K. OÜ	1991	Kaubandus, mootorsõidukite müük ja remont	2013 töötajaid 20
50	Kitman Thulema AS	2014	Mööblitootmine, kaupluse – ja kontorimööbel	
51	Kommivabrik OÜ	2001	Toiduainetööstus, kakao, šokolaadi ja suhkrukondiitritoodete tootmine	2013 töötajaid 12
52	Kraamer OÜ	1998	Kinnisvara puhastusteenus	2013 töötajaid 16
53	Krimelte Tempsi OÜ	2001	Ehitus- ehitusmaterjalide tootmine, betoon	2013 töötajaid 14
54	Maru AS	1996	Kinnisvara rent ja käitlus	2013 töötajaid 349
55	MBDA France		Välismaine firma	
56	Milecrista EST OÜ	2006	Tööstus, elektroonika, juhtmete ja kaablite tootmine	2013 töötajaid 117
57	Milrem AS	2013	Teenus, mootorsõidukite müük ja remont	
58	Nefab Packaging OÜ	2009	Tootmine, puidu töötlemine	2013 töötajaid 227
59	NG Investeeringud OÜ	1994	Valdusfirma, juhtimine	2013 töötajaid 6
60	Norcar BSB Eesti AS	1994	Masina- ja metallitööstus, mehhaaniline metallitööstus	2013 töötajaid 47
61	Nordic Armoury OÜ	2007	Masina- ja metallitööstus, mehhaaniline metallitööstus	2013 töötajaid 3
62	Nortal AS	1994	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 545
63	Olsson OÜ	2000	Kaubandus, programmeerimine	2013 töötajaid 4
64	Pioneer Engineering Group	2008	Tootmine	
65	Proflin AS	1998	Tekstiilitööstus, tööriivaste tootmine	2013 töötajaid 14
66	Rantelon OÜ	1995	Elektroonika, sideseadmete tootmine	2013 töötajaid 23
67	Regio AS	1990	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 87
68	Riigiressursside Keskus OÜ	1992	Kinnisvara rent ja käitlus	2013 töötajaid 15
69	Rose Mons OÜ	2011	Kaubandus, hulgi-kaubandus	
70	Salvest AS	1946	Toiduainetööstus, mujal liigitamata toiduainete tootmine	2013 töötajaid 127
71	Samelin AS	1992	Tootmine, nahatöötlemine ja nahktooded, jalatsid	2013 töötajaid 157
72	Sangar AS	1956	Tekstiilitööstus, rõivatööstus, särgid jms.	2013 töötajaid 200
73	Sebe AS	1992	Veondus ja laondus, transport, sõitjate liinivedu	2013 töötajaid 547
74	Semetron AS	1992	Kaubandus, meditsiiniseadmete ja kirurgiriistade ning ortopeediliste abivahendite hulgmüük	2013 töötajaid 37
75	Silwi Autoehituse AS	1998	Masina- ja metallitööstus, mootorsõidukikereade tootmine	2013 töötajaid 36
76	Skeleton Technologies OÜ	2009	Haridus- ja teadustegevus, arendustegevus	2012 töötajaid 10
77	Skuba Eesti OÜ	2000	Kaubandus, mootorsõidukite osade ja lisaseadmete hulgmüük	2013 töötajaid 49
78	Sperate KSV OÜ	2013	Konsultatsioonid, ärinõustamine	
79	Sumar Tools OÜ	2005	Masina- ja metallitööstus, vaaluvormide tootmine	2013 töötajaid 27
80	Suva AS	1919	Tekstiilitööstus, suka- ja sokitootmine	2013 töötajaid 116
81	Tarmetec OÜ	1997	Masina- ja metallitööstus, haagiste, poolhaagiste ja konteinerite tootmine	2013 töötajaid 239
82	Tehnelabor OÜ	2011	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 5
83	TEI Frend OÜ	2011	Tekstiilitööstus, muude silmkoe ja heegelrõivaste tootmine	
84	Telegrupp AS	1997	Ehitus ja ehitusmaterjalide tootmine, telekommunikatsioonikaablite ja antennide paigaldus	2013 töötajaid 69
85	Televõrk OÜ	1998	Kustutatud	
86	Telora-E AS	1996	Ehitus, ehitusmaterjalide tootmine, ehituslik inseneritehniline projekteerimine ja nõustamine	2013 töötajaid 32
87	Terramil OÜ	2014	Muude plasttoodete tootmine	
88	Threod Systems OÜ	2012	Infotehnoloogia, programmeerimine	2013 töötajaid 1
89	Toci OÜ	2006	Masina- ja metallitööstus, metallkonstruktsioonide ja nende osade tootmine	2013 töötajaid 21
90	Torm Metall OÜ	2008	Masina- ja metallitööstus, mehhaaniline metallitööstus	2013 töötajaid 17
91	Uptime OÜ	1997	Infotehnoloogia, programmeerimine	2011 töötajaid 43
92	Värskä Vesi AS	1993	Toiduainetööstus, joogid	2013 töötajaid 48
93	Viking Security AS	1996	Ehitus, ehitusmaterjalide tootmine, elamute ja mittelehoonete ehitus	2013 töötajaid 10
94	Viru Keemia Grupp AS	1998	Valdusfirma, keemiatööstus. Põlevkiliõli tootmine ja turustamine	2013 töötajaid 128
95	YKK UK Branch in Finland		Välismaine firma	

Allikas: Autor Eesti Kaitsetööstuse Liidu veebilehe andmetel ja liidu voldikmaterjali ning Äripäeva infopanga andmete põhjal

Lisa 5. Strategilise kauba kaubavahetuse statistika 2004-2013

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
DU väljavedu	6	7	8	13	15	21	38	42	21	40
ML sissevedu	12	18	16	40	50	57	86	110	74	81
ML väljavedu	18	19	19	29	23	25	24	52	57	62
ML transiit	7	6	5	11	12	3	9	5	6	5
ML vahendus	0	1	0	0	0	0	3	1	1	2
AT väljavedu	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0
KOKKU litsensise	43	51	48	93	100	106	161	210	159	190
DU väljavedu							6,831,535	15,812,947	66,167,296	84,378,178
ML sissevedu							2,919,891	1,965,083	5,764,726	3,363,487
ML väljavedu							622,883	2,728,757	470,127	370,668
ML transiit							339,083	2,805,967	304,615	133,444
ML vahendus							ei ole teada	ei ole teada	ei ole teada	8,800
AT väljavedu							159	-	-	-
Koguväärtus EEK	40,000,000.00	100,000,000.00	300,000,000.00	140,000,000.00	469,000,000.00	616,000,000.00	167,412,200.00	364,551,800.00	1,137,464,200.00	1,376,848,000.00
Koguväärtus EUR	2,556,563.98	6,391,409.95	19,174,229.84	8,947,973.92	29,975,712.64	39,371,085.26	10,700,000.00	23,300,000.00	72,700,000.00	88,000,000.00

Allikas: Autori koostatud strategilise kauba Komisjoni tegevusaruannete põhjal